

Broedvogels van de boswachterijen in Zuidoost- Drenthe in 2019

Willem van Manen

Sovon-rapport 2019/52

Broedvogels van de boswachterijen in Zuidoost-Drenthe in 2019

Willem van Manen

Sovon-rapport 2019/52
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Staatsbosbeheer

Colofon

© Sovon 2019

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer

Illustratie omslag: Hans Schekkerman, Willem van Manen

Wijze van citeren: van Manen W. 2019. Broedvogels van de boswachterijen in Zuidoost-Drenthe in. Sovon-rapport 2019/52. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Beschrijving van het gebied.....	4
3. Werkwijze.....	7
3.1. Methode & veldwerk.....	7
3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens.....	8
3.3. Weers- en andere omstandigheden.....	8
3.4. Foutenbronnen.....	8
4. Resultaten.....	10
4.1. SNL-pakketten.....	11
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen.....	12
4.2.1. Aantalsveranderingen in de bossen op zandgrond.....	13
4.1.2. Aantalsveranderingen in het Oosterbos.....	16
4.3. Soortbesprekingen.....	18
5. Evaluatie.....	25
6. Literatuur.....	26
Bijlage 1. Bezoektijden.....	27
Bijlage 2. Aantallen broedvogels in 2019 per boswachterij.....	28
Bijlage 3. Dichtheden van broedvogels in 2019 per boswachtij.....	30
Bijlage 4. Vergelijkingen met eerdere karteringen.....	32
Bijlage 5. Verspreidingskaarten 2019.....	40

Samenvatting

In 2019 is in opdracht van Staatsbosbeheer een groot deel van de terreinen in Zuidoost-Drenthe (4.705 ha) gekarteerd op broedvogels. Het betreft voor het merendeel productiebossen, aangeplant in de jaren '20-'50 van de vorige eeuw.

In het hele gebied zijn vier integrale bezoeken gebracht die meest voor zonsopgang aanvingen. Expliciete nachtbezoeken zijn niet gebracht, maar enkele bezoeken zijn zo vroeg gestart dat nachtvogels waargenomen hadden kunnen worden. In juni zijn alle open delen van het gebied aanvullend nauwgezet afgezocht op Grauwe Klauwier en in juli zijn alle grotere bosgebieden vanuit boomtoppen bekeken op de aanwezigheid van Wespensdieven. Er is in totaal 465 uur en 24 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 6.0 minuten/ha.

In totaal zijn in het onderzochte gebied 87 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 79 zijn gekarteerd. Van de soorten staan er 17 op de Rode Lijst. Vergeleken met eerdere karteringen namen soorten van jonge bosstadia in het algemeen af en namen soorten van ouder bos toe. Alle soorten die in enige mate binding hebben met het omringend agrarisch cultuurland, namen in aantal af.

Vanwege de toenemende ongeschiktheid van omringende agrarische landschappen voor broedvogels, wordt het relatieve belang van natuurgebieden, ook "gewoon" productiebos, van een steeds groter belang.

Perceel in Boswachterij Exloo, waar na de najaarsstormen van 1972 en 1973 niet is opgeruimd en heringeplant (29 maart 2019).

1. Inleiding

In 2019 zijn in opdracht van Staatsbosbeheer de boswachterijen Exloo/Odoorn, Sleenerzand, Witteveen en Emmen, inclusief enkele tussenliggende gebiedjes gekarteerd op broedvogels. De gebieden liggen in Zuidoost-Drenthe en hebben een totale oppervlakte van 4.705 ha. Het betreft voor het merendeel productiebossen, aangeplant in de jaren '20-'50 van de vorige eeuw. De inventarisatie vond plaats in het kader van het Subsiestelsel Natuur en landschap – SNL- waarin onder andere het monitoren van broedvogels in een zesjarige cyclus wordt vereist en waarvan de resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincie. Bert Versluys en Ruben Kluit waren contactpersoon bij Staatsbosbeheer. Petra Verburg was verantwoordelijk voor de begeleiding vanuit het Sovon-kantoor.

Jannes Santing en Arjen de Haan deden hun vaste roofvogelonderzoek in respectievelijk Exloo/Odoorn en de omgeving van Emmen. Hierbij veel dank voor het delen van hun gegevens, die in deze kartering zijn verwerkt. Sovon-collega's Lara Marx en John van Betteray worden bedankt voor hun bijdragen aan de totstandkoming van dit rapport. Vincent de Boer van Sovon en Bas van Gennip van Staatsbosbeheer voorzagen het concept van commentaar.

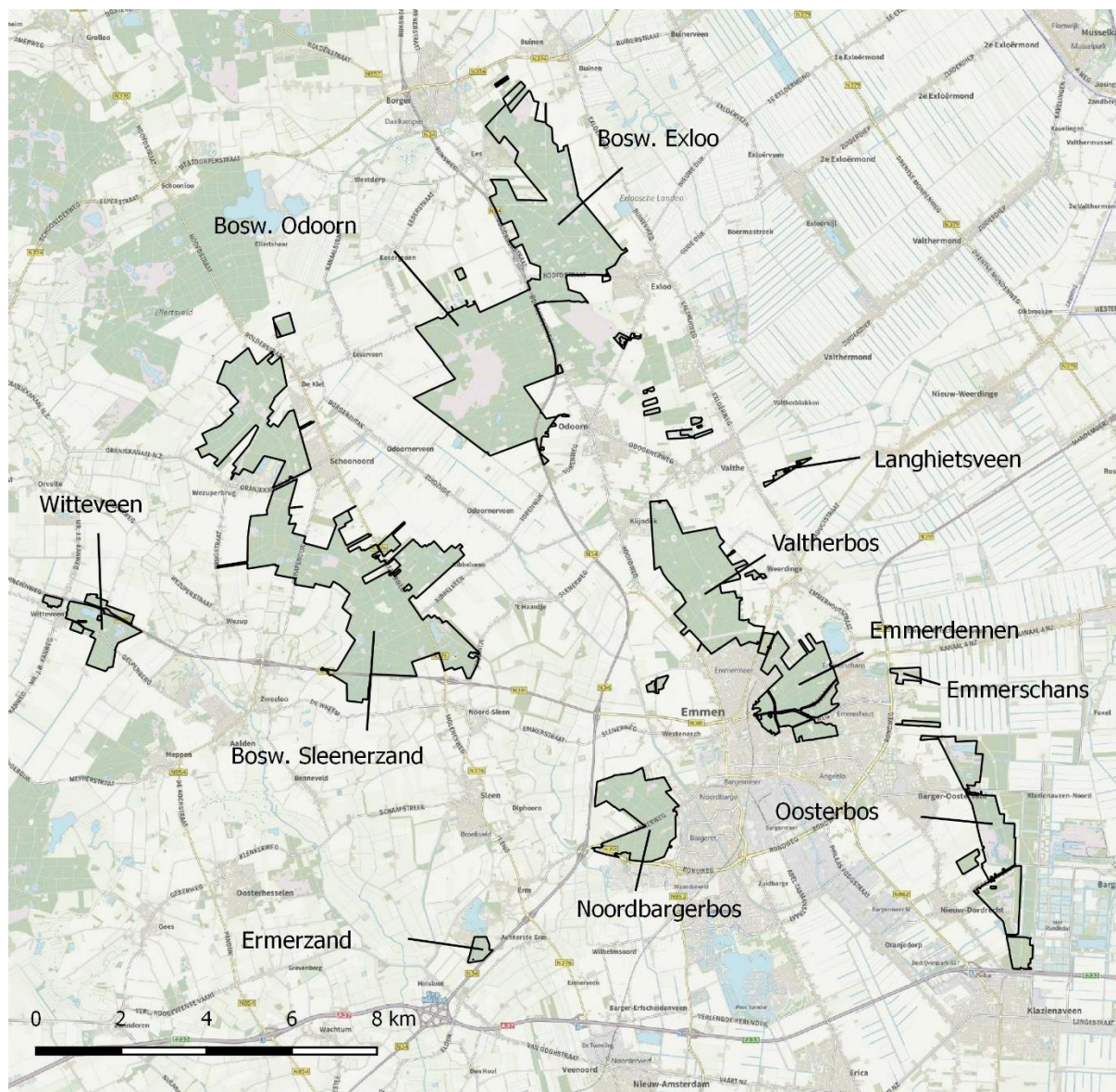
In dit rapport worden de soorten gepresenteerd volgens de systematiek van Het International Ornithological Committee (IOC).

Hoewel ook in de Zuidoost-Drentse boswachterijen kleinschalige eindkap heeft plaatsgevonden, is dat in veel mindere mate het geval dan in de boswachterijen in Midden- en West-Drenthe (Sleenerzand vak 101, 10 april 2019).

2. Beschrijving van het gebied

Het onderzoeksgebied (4.705 ha) ligt in Zuidoost-Drenthe en behelst de boswachterijen Sleenerzand (1.462 ha) Odoorn/Exloo (1.574 ha), Witteveen (157 ha,) Noordbargerbos (270 ha), Valtherbos (473 ha), Emmerdennen (304 ha) en Oosterbos (392 ha). Tussen deze grotere bossen ligt een aantal kleinere terreinen, zoals het Ermerzand, Schietbaanbosje (tussen Valther- en Noordbargerbos), Emmerschans, Langhietsveen en enkele losse bosjes/heideterreintjes op de Hondsrug tussen Exloo en Valthe (Fig. 1).

Figuur 1. Ligging van het karteringsgebied.

De meeste van deze terreinen bestaan uit bos, aangeplant op stuifzand of heideontginning. De stuifzanden zijn meest ingeplant aan het eind van de 19^e eeuw, waarbij gebruik is gemaakt van grove den en zomereik. Deze komen voor in het noorden en zuiden van Sleenerzand en in de Emmerdennen, zichtbaar in figuur 2. De oude grove dennen worden hier in toenemende mate overgroeid door een tweede boomlaag van zomereik en soms berk. Er staat op de meeste plekken een dichte ondergroei van vuilboom en lijsterbes, soms, enigszins kwijnende, jeneverbes. De vlakkere heideontginningen zijn aangeplant tussen 1920 en 1950 en daarbij is vooral gebruik gemaakt van lariks, fijnspar, douglas, zomereik, beuk en in mindere mate grove den. De meerderheid van deze percelen is inmiddels sterk gedund of voorzien van open plekken, waar een weelderige opslag staat van meest lariks, douglas of fijnspar. Waar minder is gedund is meestal een struiklaag aanwezig van lijsterbes, vuilboom en soms Amerikaanse vogelkers. Met name percelen die tijdens de stormen van 1972/73 tegen de vlakte gingen

(voornamelijk douglas) en daarna zijn heringeplant, zijn soms eenvormig en missen een sterke ondergroei/verjonging. De kruidlaag in alle bostypes wordt gedomineerd door bochtige smele, pijpenstrootje en soms stekelvaren of bosbes.

De bovengenoemde bossen zijn in het algemeen droog. Alleen in Sleenerzand en Witteveen komen enkele vennen voor, zij het lang niet zoveel als in de boswachterijen in Centraal- en West-Drenthe. Er is wel sprake van enkele grotere open plekken, waarvan de belangrijkste hierna worden genoemd:

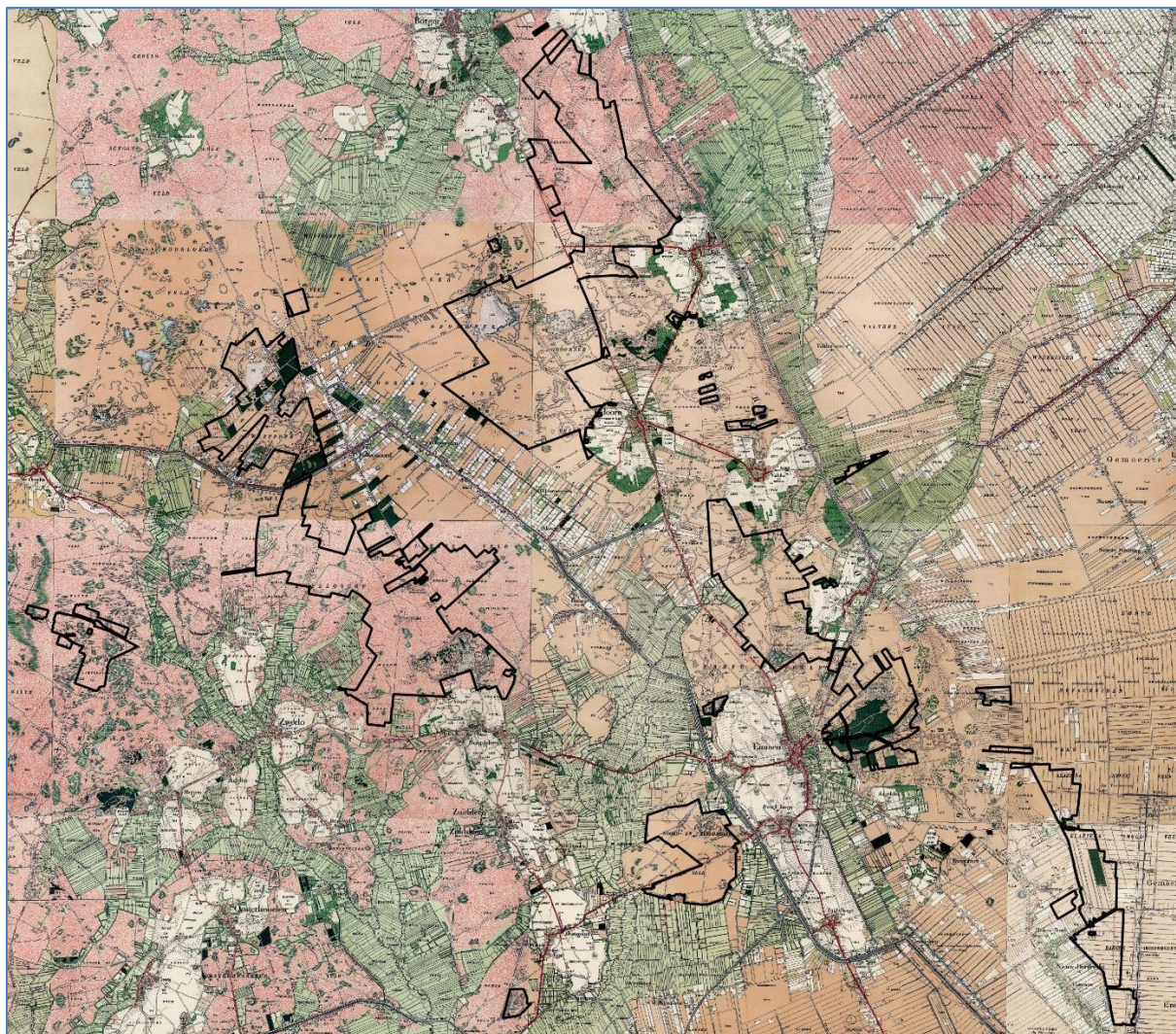
- De Kijl in het noorden van Sleenerzand bestaat uit enkele heidevelden met plassen die in de loop van de zomer van 2019 deels droog vielen. De twee andere vennen zuidelijker in Sleenerzand, beide omzoomd met pitrus, behielden water, evenals het ven in Witteveen.
- De Buinerhei ligt als een uitstulping tegen de noordpunt van Boswachterij Exloo. Er staat vooral struikhei en er staan verspreid vliegdenen en breed uitgroeiende zomereiken.
- Het Schapenpark in Boswachterij Odoorn is een gebied van 438 ha waar tijdens de stormen van 1972/73 een groot deel van de bomen omwaalde. De stormschade werd opgeruimd, maar er werd niet heringeplant. In plaats daarvan werd er een raster omheen geplaatst en zijn er schapen losgelaten. Na zo'n 45 jaar begrazing is een gebied ontstaan met hier en daar een kortgrazige vegetatie met verspreide oude bomen. Op sommige plekken slaan boompjes op, die regelmatig worden teruggezet. Recentelijk is een kudde paarden ingezet om de openheid van het gebied te bewaren.
- In het Noordbarger- en Valtherbos liggen verspreid wat droge heideveldjes van vaak niet meer dan een paar ha.

Ondergroei van haagbeuk in de Emmerdennen. Deze bomen zijn aangeplant en voor zover ik kon nagaan trad geen verjonging op (5 april 2019).

Een kleiner deel van het gebied ligt op ontgonnen of deels ontgonnen veengrond. Het gaat hier om het Oosterbos, Emmerschans en Langhietsveen. Bij Emmerschans en Oosterbos is de turf niet in z'n geheel afgegraven, wat leidt tot aanzienlijke hoogteverschillen in het terrein. Een deel is in de jaren vijftig bebost, vooral met sitkaspar. Een aanzienlijke oppervlakte van deze bossen is inmiddels weer gekapt en er liggen enkele vrij grote kapvlaktes. Op andere delen van het veen is spontaan bos ontstaan, meest berk en zomereik. Deze bossen zijn in het algemeen rijk gestructureerd, met een goed ontwikkelde struiklaag van vuilboom, lijsterbes en kamperfoelie. In lager gelegen delen of ooit uitgegraven veenputten stond in het voorjaar van 2019 water, dat met dammen kunstmatig hoog wordt gehouden. In sommige delen ontwikkelt zich hoogveen.

De strook bos bij het Langhietsveen is in de jaren zeventig in het kader van de ruilverkavelingen aangeplant met els, wilg en zomereik. De ondergroei bestaat voornamelijk uit brandnetel.

Figuur 2. Zuidoost-Drenthe rond 1915, vlak voordat met grootschalige bosaanplant werd aangevangen. Cultuurland is vooral aanwezig in de vorm van essen rond de dorpen en groenland in de beekdalen. En dat alles ingebed in eindeloos veel heide en veen, dat op dat moment volop wordt ontgonnen. In zwart de begrenzing van het onderzoeksgebied. Bron: www.topotijdreis.nl.

3. Werkwijze

3.1. Methode & veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de Basiskarteringsmethode toegepast, gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2016). Hierbij zijn de meeste aanwezige soorten gekarteerd, met uitzondering van de meest algemene (Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink). De werkwijze is gericht op het registreren van zang, balts en overige waarnemingen, waarbij veel aandacht uitgaat naar uitsluitende (gelijktijdige) waarnemingen. Bij roofvogels, Zwarte Specht, Grauwe Klauwier en Raaf is naar nesten gezocht. In Boswachterij Exloo/Odoorn werd het grootste deel van het roofvogelwerk gedaan door Jannes Santing. In met name het Noordbargerbos, maar ook in andere delen van het gebied was Arjen de Haan behulpzaam bij het zoeken naar nesten.

In het hele gebied zijn vier integrale bezoeken gebracht (zie bijlage 1) die meest voor zonsopgang aanvingen. Het meeste veldwerk kon vanwege het dichte padennet worden uitgevoerd per fiets. Belemmering hierbij was de matige kwaliteit van de paden door intensief ruiterverkeer in Sleenerzand, Exloo, het Valtherbos en het noordelijk deel van het Noordbargerbos. Grotere percelen bos werden te voet ingestoken, vooral om nesten van roofvogels te zoeken. Ook de grotere open en halfopen terreindelen zijn tenminste enkele malen te voet doorkruist, omdat hierdoor bij soorten van opener habitat de trefkans wordt verhoogd.

Expliciete nachtbezoeken zijn niet gebracht, maar enkele bezoeken zijn zo vroeg gestart dat nachtvogels waargenomen hadden kunnen worden. Dit geldt echter zeker niet voor het hele gebied, maar wel voor de groter open delen, zoals De Kijl in Sleenerzand, de Buinerhei bij Exloo en het Schapenpark in Odoorn. In het Oosterbos is alleen het zuidelijke deel goed onderzocht op nachtvogels.

In juni zijn alle open delen van het gebied nauwgezet afgezocht op Grauwe Klauwier en in juli zijn alle grotere bosgebieden vanuit boomtoppen bekeken op de aanwezigheid van Wespddieven en is er in geval van voedselvluchten gezocht naar nesten. Er is in totaal 465 uur en 24 minuten gependeed aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 6.0 minuten/ha.

Zicht over zuidelijk deel van Sleenerzand tijdens inventarisatie van Wespddief op 2 juli 2019.

3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd op een smartphone via de app Avimap, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. Na afloop zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. De waarnemingen zijn automatisch geclusterd, waarbij gebruik is gemaakt van criteria die licht afwijken van de standaard BMP-criteria, vanwege het kleinere aantal bezoeken. Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar resultaten moeten goed worden gecontroleerd, vooral vanwege fouten bij invoer in het veld. De database is zorgvuldig gecontroleerd op onzuiverheden. De clustercriteria zijn bijgesloten als metadata in de database en zijn weergegeven op de verspreidingskaarten.

3.3. Weers- en andere omstandigheden

Het weer is van invloed op de vogelactiviteit en daardoor mede bepalend voor de effectiviteit van het inventariseren. Slechte weersomstandigheden kunnen leiden tot een lagere trefkans. In tabel 1 staan enkele gemiddelde weersvariabelen samengevat.

Na een zeer zachte winter begon maart nat en winderig, waardoor het begin van de inventarisatie moest worden uitgesteld tot 18 maart. Daarna knapte het weer op en het bleef goed in april, waarbij het in het algemeen zacht was en de zon meer scheen dan normaal. Mei was koel en zonnig, maar in juni liep de temperatuur op tot recordwaarden en viel er nauwelijks regen en dit weerbeeld zette zich door in juli.

De omstandigheden waren in het algemeen dus prima om te inventariseren, al stopte bij veel soorten de zangperiode bijzonder vroeg en was het reeds half juni vaak bijzonder stil in het bos, zelfs 's ochtends vroeg. Door de droogte vielen ondiepere wateren al in de loop van juni droog, wat een drukkende invloed kan hebben gehad op watervogels, maar lokaal gunstig was voor Kleine Plevier (zoals in het Oosterbos). De mast van zomereik in 2018 was goed en van beuk en fijnspar zelfs uitbundig. In combinatie met de zachte winter zullen weinig standvogels daardoor hebben geleden onder voedselgebrek. Ook de stand van bosbewonende muizen was allerm minst slecht, maar zeker niet zo uitbundig als bijvoorbeeld in 2017. De veldmuizenstand moet lokaal goed zijn geweest, maar lang niet altijd. Op sommige buizerdnesten werden namelijk grote aantallen als prooi gevonden, maar een kilometer verderop kon het schaarste troef zijn.

In het voorjaar van 2019 was er vrijwel overal sprake van veel rupsen van onder meer Kleine Wintervlinder en Eikenbladroller. Bijzonder was dat Amerikaanse eik op veel plekken sterker was aangetast dan zomereik. In de meeste jaren is dit andersom.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag) in de periode maart-juli, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2010).

Maand	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2019	Ref	2019	Ref	2019	Ref
Maart	8,0	6,2	129	125	94	68
April	10,9	9,2	241	174	27	44
Mei	11,7	13,1	223	213	33	61
Juni	18,1	15,6	266	201	82	68
Juli	18,8	17,9	231	211	49	81

3.4. Foutenbronnen

Het ontegenzeggelijke voordeel van autocluster is de snelheid en de standaardisatie. Juist in die standaardisatie schuilt tegelijkertijd een nadeel, doordat criteria niet kunnen worden aangepast op specifieke situaties. Zo geldt voor Houtduif, Zanglijster, Gaai en Vuurgoudhaan een datumgrens die na de voorjaarszangpiek valt, waardoor een deel van de vroege waarnemingen niet wordt verwerkt in de territoria.

Met name bij grootschalige karteringen, waarbij lang niet alle delen tijdens alle rondes in de vroege ochtenduren worden bezocht, heeft dit gevolgen voor aantallen en soms ook verspreiding. Ook hierdoor zijn aantallen van Zanglijster, Houtduif en waarschijnlijk Goudhaan beïnvloed.

Er is geen opdracht gegeven om het Schapenpark in Odoorn te karteren, maar toen het werk in de rest van het gebied goed opschoot, is besloten het wel te betrekken in de kartering. Overweging hierbij was dat ook tijdens de karteringen in 1993 en 2007 dit deel van het gebied was meegekarteerd, het vrijwel

geheel omsloten is door het karteringsgebied, en verandering van waarnemer kan leiden tot aanzienlijke verschillen. Het missen van de eerste ronde (alleen vanaf de randen) kan hebben geleid tot iets lagere aantallen van soorten met vooral een vroege zangpiek, zoals Boomklever en Grote Bonte Specht.

Goede mast van beuk zorgde in najaar en winter voor grote aantallen Kepen, die later massaal overgingen op consumptie van gevallen zaad van fijnspar, dat vroeg beschikbaar kwam vanwege warme en droge dagen. Hier een door een Sperwer geplukt exemplaar (Boswachterij Exloo 11 april 2019).

4. Resultaten

In totaal zijn in het onderzochte gebied 87 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 79 zijn gekarteerd (tabel 2). Naast de soorten in de tabel kwamen Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink voor. Conform de Rode Lijst is één soort aangemerkt als “ernstig bedreigd”, één als “bedreigd”, zes als “kwetsbaar” en negen soorten als “gevoelig”. Aantallen en dichtheden per boswachterij staan vermeld in bijlage 2 en 3. De aantallen van nachtactieve soorten vormen een minimum, omdat lang niet alle delen van het gebied op geschikte tijdstippen zijn bezocht.

Tabel 3. Broedvogels van het onderzochte gebied in 2019. De Rode lijststatus (Van Kleunen et al. 2017) is opgenomen in de kolom RL. (EB = Ernstig bedreigd, BE = Bedreigd, KW=Kwetsbaar, GE=Gevoelig).

Soort	N	N/100 ha	RL	Soort	N	N/100 ha	RL
Grote Canadese Gans	4	0.09	-	Boerenwaluw	2	0.04	GE
Grauwe Gans	31	0.66	-	Staartmees	127	2.70	-
Nijlgans	7	0.15	-	Fluiter	95	2.02	-
Wilde Eend	27	0.57	-	Kleine Karekiet	1	0.02	-
Wintertaling	8	0.17	KW	Bosrietzanger	1	0.02	-
Kuifeend	6	0.13	-	Spotvogel	5	0.11	GE
Fazant	5	0.11	-	Sprinkhaanzanger	6	0.13	-
Dodaars	4	0.09	-	Zwartkop	1.213	25.78	-
Blauwe Reiger	102	2.17	-	Tuinfluiter	127	2.70	-
Wespendief	6	0.13	-	Braamsluiper	2	0.04	-
Sperwer	15	0.32	-	Grasmus	88	1.87	-
Havik	21	0.45	-	Vuurgoudhaan	127	2.70	-
Buizerd	69	1.51	-	Goudhaan	431	9.16	-
Waterhoen	1	0.02	-	Boomklever	518	11.01	-
Kleine Plevier	5	0.11	-	Boomkruiper	529	11.24	-
Houtsnip*	5	0.11	-	Spreeuw	60	1.28	-
Holenduif	6	0.13	-	Zanglijster	394	8.37	-
Houtduif	357	7.59	-	Grote Lijster	81	1.72	KW
Zomertortel	1	0.02	KW	Grauwe Vliegenvanger	114	2.42	GE
Turkse Tortel	1	0.02	-	Blauwborst	20	0.43	-
Koekoek	6	0.13	KW	Nachtegaal	2	0.04	KW
Bosuil*	4	0.09	-	Bonte Vliegenvanger	72	1.53	-
Nachtwaluw*	8	0.17	-	Gekraagde Roodstaart	163	3.46	-
Draaihals	2	0.04	EB	Paapje	1	0.02	BE
Middelste Bonte Specht	2	0.04	-	Roodborsttapuit	60	1.28	-
Kleine Bonte Specht	22	0.47	-	Heggenmus	66	1.40	-
Grote Bonte Specht	573	12.18	-	Gele Kwikstaart	3	0.06	GE
Zwarte Specht	8	0.17	-	Witte Kwikstaart	6	0.13	-
Groene Specht	16	0.34	-	Graspieper	15	0.32	GE
Grauwe Klauwier	1	0.02	BE	Boompieper	321	6.82	-
Wielewaal	6	0.13	KW	Appelvink	440	9.35	-
Gaai	207	4.40	-	Goudvink	143	3.04	-
Ekster	1	0.02	-	Groenling	27	0.57	-
Zwarte Kraai	28	0.60	-	Kneu	41	0.87	GE
Raaf	2	0.04	GE	Kruisbek	17	0.36	-
Zwarte Mees	337	7.16	GE	Putter	61	1.30	-
Kuifmees	110	2.34	-	Sijs	1	0.02	-
Glanskop	15	0.32	-	Geelgors	104	2.21	-
Matkop	151	3.21	GE	Rietgors	15	0.32	-
Boomleeuwerik	18	0.38	-				

* Onvolledig, nachtactieve soort

4.1.SNL-pakketten

In tabel 4 staan de kwalificerende vogelsoorten voor de aanwezige SNL-pakketten. De hoeveelheid kwalificerende soorten hangt rechtstreeks samen met de oppervlakte per SNL-type.

Tabel 4. In het gebied voorkomende SNL-types met kwalificerende vogelsoorten. -= geen kwalificerende soort voor dit type. Pakketten waarvoor geen kwalificerende vogelsoorten zijn aangewezen, zijn niet in de tabel opgenomen. Verklaring types: N06.03 = hoogveen, N06.04 = vochtige heide, N07.01 = droge heide, N10.01 = nat schraalland, N10.02 = vochtig hooiland, N12.05 = kruiden- en faunarijke akker, N12.06 = ruigteveld, N14.02 = hoog- en laagveenbos, N15.02 = dennen- eiken- en beukenbos, N16.03 = droog bos met productie, N16.04 = vochtig bos met productie.

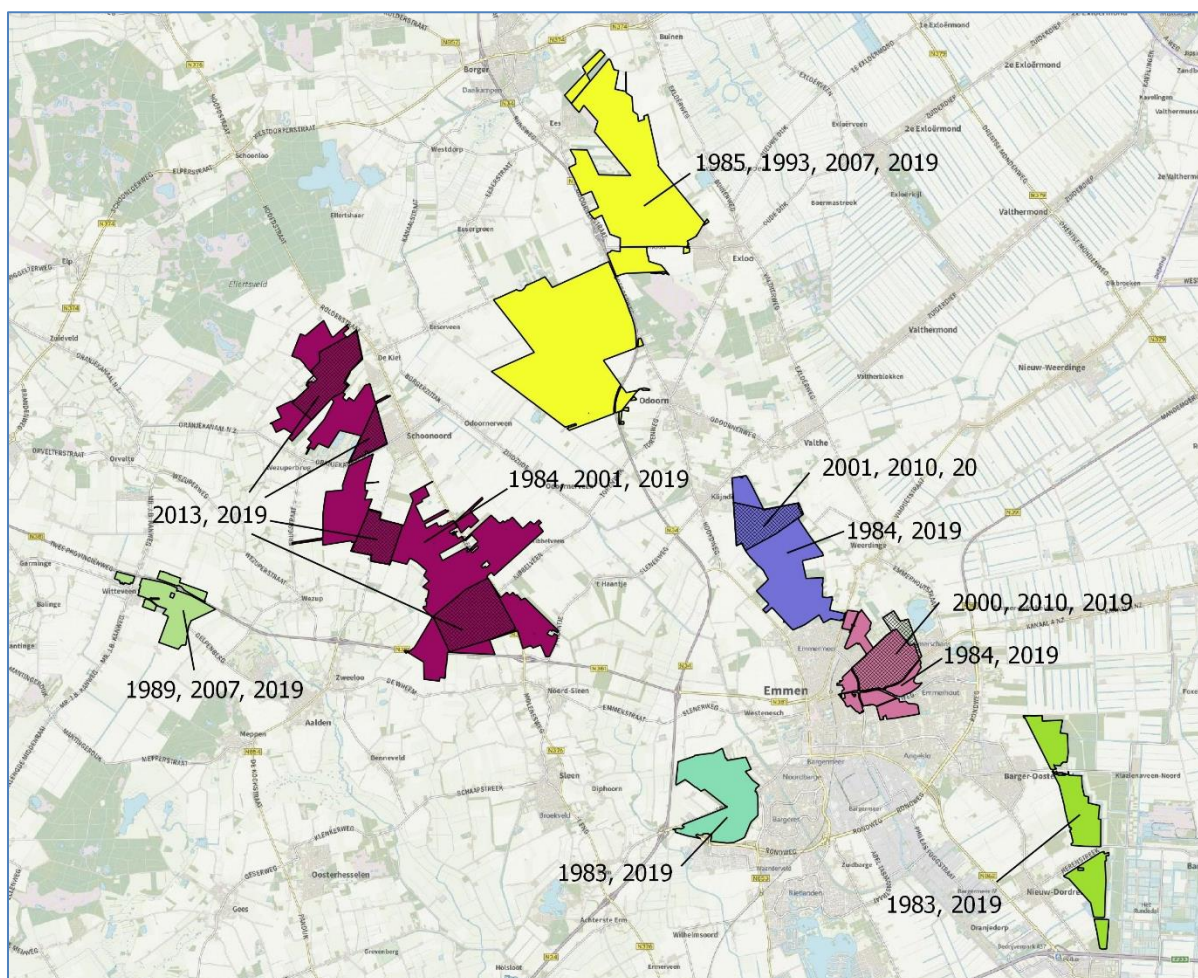
SNL-type	N06.03	N06.04	N07.01	N10.01	N10.02	N12.05	N12.06	N14.02	N15.02	N16.03	N16.04
Oppervlakte (ha)	41.78	123.01	90.76	2.06	30.14	12.88	26.93	217.42	181.98	3592.32	7.04
Korhoen	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Patrijs	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-
Kwartel	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-
Geoorde Fuut	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wespendief	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5	-
Grauwe Kiekendief	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-
Kwartelkoning	-	-	-	0	0	0	-	-	-	-	-
Kraanvogel	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Goudplevier	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wulp	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Grutto	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-
Kemphaan	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-
Watersnip	0	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-
Tureluur	-	-	-	0	0	-	-	-	-	-	-
Draaihals	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Middelste Bonte Specht	-	-	-	-	-	-	-	-	0	1	0
Kleine Bonte Specht	-	-	-	-	-	-	-	9	3	10	0
Grote Bonte Specht	-	-	-	-	-	-	-	32	-	-	1
Zwarte Specht	-	-	-	-	-	-	-	-	0	7	0
Groene Specht	-	-	-	-	-	-	-	-	1	9	0
Grauwe Klauwier	-	0	0	-	-	-	0	-	-	-	-
Klapekster	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Wielewaal	-	-	-	-	-	-	-	4	0	2	0
Raaf	-	-	-	-	-	-	-	-	0	2	-
Matkop	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	2
Boomleeuwerik	-	-	6	-	-	-	-	-	0	2	-
Veldleeuwerik	-	0	0	-	-	0	-	-	-	-	-
Fluiter	-	-	-	-	-	-	-	-	5	78	0
Bosrietzanger	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-
Spotvogel	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-
Sprinkhaanzanger	-	2	-	-	-	-	0	-	-	-	-
Grasmus	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-
Vuurgoudhaan	-	-	-	-	-	-	-	-	5	120	1
Boomklever	-	-	-	-	-	-	-	-	21	471	0
Boomkruiper	-	-	-	-	-	-	-	26	-	-	0
Grauwe Vliegenvanger	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-
Blauwborst	5	-	-	-	-	-	-	4	-	-	0
Nachtegaal	-	-	-	-	-	-	0	1	-	-	0
Gekraagde Roodstaart	-	-	-	-	-	-	-	25	-	-	-
Paapje	0	0	-	-	-	-	0	-	-	-	-
Roodborsttapuit	4	6	10	-	-	-	1	-	-	-	-
Tapuit	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Gele Kwikstaart	-	-	-	0	0	0	-	-	-	-	-
Graspieper	-	1	-	-	-	0	-	-	-	-	-
Keep	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0
Appelvink	-	-	-	-	-	-	-	-	25	372	1
Kneu	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Putter	-	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-
Sijs	-	-	-	-	-	-	-	-	0	1	0
Grauwe Gors	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-
Geelgors	-	11	9	-	-	2	1	-	8	52	-
Ortolaan	-	-	-	-	-	0	-	-	-	-	-

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

In 1983, 1984, 1985 en 1989 is bijna het hele in 2019 onderzochte gebied gekarteerd door medewerkers van de Provincie Drenthe (Rob Bijlsma, Frank de Roder en Henk Wessels). Hoewel een deel van deze gegevens is gedigitaliseerd (stippen), betreft dit lang niet alle soorten en bovendien zijn de stippenbestanden ten behoeve van de avifauna (van den Brink *et al.* 1996) hier en daar aangevuld met recenter informatie, maar zijn deze aanvullingen niet te onderscheiden in de database. Gelukkig bestaat er ook een bestand met telgebiedtotalen, waar niet alleen de juiste aantallen per inventarisatiejaar staan, maar ook informatie van veel soorten, waarvan de stippen nooit zijn gedigitaliseerd. Nadeel hierbij is dat alleen informatie per telgebied beschikbaar is. Het geluk wil dat dit vaak landschappelijke eenheden waren en de grenzen nauwelijks afwijken van de opdrachtgrenzen van 2019. De werkwijze en onderzoeksintensiteit bij de provinciale karteringen komt redelijk overeen met die van 2019.

Daarna werden Boswachterij Odoorn en Exloo onderzocht in 1993 en 2007 (van Manen 1994, 2008), Sleenerzand in 2001 (Ottens 2001) en Witteveen in 2007 (Hasper & Jager 2008). In 2001 en 2010 zijn delen van het Valther bos (door respectievelijk Nico de Vries en Jan Heikens) en in 2000 en 2010 de Emmerdennen (door respectievelijk Nico de Vries en Bert Versluys) gekarteerd op alle soorten broedvogels. In 2013 zijn vier proefvlakken in Sleenerzand onderzocht (van Manen 2013), eveneens op alle soorten broedvogels. Bij deze karteringen was de onderzoeksintensiteit aanzienlijk groter en waren de gebieden veel kleiner. Hierdoor zijn deze gegevens minder goed vergelijkbaar met de resultaten uit 2019.

De resultaten van de vergelijkingen staan uitgebreid in bijlage 4. In de volgende paragrafen volgt een resumé, waarbij een opdeling is gemaakt tussen de boswachterijen op de hoger gelegen zandgronden en op veengrond (Oosterbos). In deze vergelijking is vooral ingegaan op de verandering tussen de jaren tachtig en 2019, omdat deze veruit het meest ingrijpend is. Bij de meeste soorten verliep de af- of toename volgens een tamelijk vast patroon (lineair of exponentieel). Wanneer dat niet het geval was, wordt hierop ingegaan in de tekst.

Figuur 3. Delen van het gebied waarvan oude gegevens beschikbaar zijn en de jaren van inventarisatie.

4.2.1. Aantalsveranderingen in de bossen op zandgrond

In tabel 5 zijn de verandering in de bossen op zandgrond, die zijn gekarteerd in 1983-85 weergegeven. Soorten zijn buiten beschouwing gelaten wanneer in slechts een van de jaren met één territorium aangetroffen. Ook Zwarte Specht en Glanskop zijn niet weergegeven omdat de in 1983-85 opgegeven aantallen veel te hoog zijn door resp. foutieve interpretatie van waarnemingen en determinatiefouten (Glanskop kwam en komt niet voor in grote delen van het onderzochte gebied). In geval van de Zwarte Specht is het waarschijnlijk dat de soort is licht is afgenomen, gezien het hogere aantal in Odoorn/Exloo in 1993 en de aanwezigheid in Witteveen in 1989 en het Noordbargerbos in 1983. In deze bossen zijn in 2019 trouwens geen oude holtes aangetroffen (die doorgaans decennialang zichtbaar blijven), zodat het niet waarschijnlijk is dat er over een langere periode daadwerkelijk is gebroed. De Glanskop is zo goed als afwezig op grote delen van het Drents plateau (met uitzondering van het westen) en de populatie in het onderzoeksgebied staat waarschijnlijk in verbinding met de Oost-Groningse. Al deze gegevens zijn wel terug te vinden in Bijlage 4.

Rond 1984 was het grootste deel van de bossen rond 50 jaar oud. Echter tijdens de stormen in 1972 en 1973 waren hele percelen of delen daarvan tegen de vlakte gegaan en heringeplant. Hierdoor verkeerde een deel van het bos destijds nog in een heel jong stadium.

Van de 76 soorten waarvan gegevens beschikbaar zijn (vrijwel alle in Drentse bossen voorkomende soorten, exclusief de acht meest algemene) is een grote meerderheid verdwenen (17%) of met tenminste 30% afgenomen (51%). Een kleiner aantal (slechts 7%) bleef min of meer stabiel, 14% nam met meer dan 30% toe en 11% was nieuw als broedvogel.

Bij enkele soorten berust de aantalsontwikkeling ten minste deels op toeval. Het gaat om Sijs, Kruisbek en Fluiter, waarvan de aantallen in sommige jaren vanwege vaak onbekende oorzaak heel hoog of juist heel laag kunnen zijn. 2019 was voor Sijs en Kruisbek een absoluut daljaar. Voor de Fluiter was het een allerminst slecht jaar.

De soorten die afnamen of verdwenen hebben in veel gevallen een sterke binding met cultuurland (19 soorten) en hun afname heeft niet noodzakelijkerwijs te maken met veranderingen binnen de grenzen van de boswachterijen. Binnen deze categorie zitten de meeste van de middelzware vogels als duiven, eenden, Fazant en kraaiachtigen, vandaar dat het geen verbazing wekt dat ook het aantal Haviken is gehalveerd.

Ook sterk vertegenwoordigd onder de afnemers zijn soorten van jonge bosfases (13), wat niet heel vreemd is, omdat de bossen ouder zijn geworden. De verjonging die de afgelopen decennia is opgeslagen binnen de oudere opstanden na eindkap of dunning is weliswaar dicht van structuur, maar vormt geen alternatief voor deze soorten, die het dus hebben gemunt op echte pionierstadia van bos. Uitzondering hierop vormt de Zwartkop, die algemeen is in zowel de pionierstadia als in jonge opslag in bestaande bossen. Waarschijnlijk is de Zwartkop momenteel een van de meest algemene soorten in de Drentse bossen.

De spontane verjonging die zo gunstig was voor de Zwartkop, is juist nadelig voor de Boompieper en Gekraagde Roodstaart. Vooral de enkele malen gedunde percelen lariks en grove den met (gedeeltelijke) ondergroei van pijpenstrootje of bochtige smele vormden op zeker moment ideaal habitat voor deze soorten, waarvan de verspreiding zich nu grotendeels beperkt tot bosranden en heidevelden. Soorten die vooral voorkomen in opener terreindelen laten een wisselend beeld zien. Tapuit is verdwenen, Groene Specht, Geelgors en Boomleeuwerik zijn afgenomen, maar Nachtzwaluw, Roodborsttapuit en Graspieper (alleen Schapenpark) zijn toegenomen en Draaihals lijkt stabiel. Voor de meeste soorten verliep de toe- of afname tamelijk lineair, maar Boomleeuwerik en Draaihals waren in de tussenliggende periode respectievelijk talrijker en schaarser.

Naar achterliggende mechanismen is het een beetje raden. Na 1984 is er veel aan natuurontwikkeling gedaan, waarbij delen van heidevelden zijn uitgebreid door bos te kappen en hier en daar delen zijn geplagd of begrazing is ingezet om ze open te houden. Deze maatregelen hebben aanvankelijk gunstig uitgedaakt voor Boomleeuwerik, maar niet direct voor de andere soorten. Tapuit, Geelgors, Groene Specht en Draaihals namen namelijk af of verdwenen, terwijl de groei in de aantallen van Nachtzwaluw, Graspieper en Roodborsttapuit pas later inzette. De eerste soorten foerageren uitsluitend in zeer korte of schrale vegetaties, de laatste niet (Nachtzwaluw heeft alleen een kale plek nodig om te nestelen). Het lijkt er daarmee op dat het kunstmatig creëren of in stand houden van schrale en open habitats op de langere termijn voor veel soorten niet resulteert in stabiele populaties.

De soorten die in aantal toenamen, zijn voornamelijk soorten van ouder bos. Voor een deel van deze soorten (alle standvogels) geldt dat het broedareaal ten gevolge van sterke ontbossing in Europa ver naar het oosten was teruggedrongen. Na de herbebossing vanaf het begin van de 20^e eeuw wonnen deze soorten geleidelijk weer terrein, maar duurde het nog lang voordat de relatief geïsoleerd liggende bossen op het Drents Plateau werden bereikt. Zo kwamen de eerste Boomklevers en Bosuilen binnen in het

begin van de jaren tachtig en zette, na een aarzelende aanloop, vanaf de jaren negentig een stormachtige groei in. Hetzelfde scenario ligt voor de hand bij de Middelste Bonte Specht, zij het een jaar of 40 later. De terugkeer van de Raaf ging volgens hetzelfde mechanisme, alleen speelde bij deze soort jacht en vervolging waarschijnlijk een grotere rol dan ontbossing bij het terugwijken van het areaal.

Bij de kolonisatie van Drenthe vestigen Middelste Bonte Spechten zich zonder uitzondering in de oudere loofbossen, zoals hier in de buurt van Poolshoogte in Boswachterij Odoorn 25 juni 2019).

Niet alle soorten van opgaand bos vertoonden een lineair of exponentieel aantalsverloop: Vuurgoudhaan en Grauwe Vliegenvanger waren in de periode tussen ongeveer 1990 en 2010 bijzonder schaars. In de afgelopen tien jaar is de stand bij beide soorten ten opzichte van deze periode flink toegenomen. Zo werden in Odoorn/Exloo in 1993 slechts 3 Vuurgoudhanen vastgesteld tegen 45 in 2019 en 16 Grauwe Vliegenvangers in 1993 tegen 24 in 2019.

De vestiging van de drie ganzensoorten heeft waarschijnlijk vooral te maken met sterke reproductie elders in Nederland. Van deze soorten vindt op het Drents Plateau namelijk nauwelijks reproductie plaats.

De toename van de Putter is niet makkelijk te verklaren. De soort kwam vooral voor bij open plekken of aan de rand van bossen, maar het is onduidelijk van welke voedselbronnen ze gebruik maken en in welke habitats wordt gefoerageerd.

Tabel 5. Samenvatting van veranderingen van de broedvogelbevolking in de grote bossen op zandgrond (Exloo/Odoorn, Sleenerzand, Valtherbos, Emmerdennen en Noordbargerbos). Bij de meeste soorten hebben de getallen betrekking op alle gebieden. Een deel van de soorten is echter in 1983-85 in slechts een deel van de gebieden gekarteerd, in deze gevallen zijn ook voor 2019 alleen de aantallen voor die gebieden weergegeven. Basisgegevens staan in Bijlage 4. Soorten staan gerangschikt op mate van af/toename, die naast de soort is weergegeven als stapeldiagram.

Soort	1984	2019	1984	2019	Soort	1984	2019	1984	2019
Braamsluiper		46	0		Goudhaan		965	360	
Ransuil*		36	0		Geelgors		134	51	
Ekster		30	0		Kuifmees		255	104	
Torenvalk		17	0		Zanglijster		294	124	
Nachtegaal		15	0		Gekraagde Roodstaart		270	114	
Kauw		14	0		Sperwer		30	15	
Tapuit		12	0		Gaai		277	152	
Boomvalk		7	0		Grauwe Vliegenvanger		168	95	
Spotvogel		7	0		Grote Lijster		118	69	
Barmsijs		6	0		Boomleeuwerik		23	14	
Veldleeuwerik		4	0		Grasmus		46	28	
Bosrietzanger		3	0		Groenling		33	21	
Keep		3	0		Havik		23	14	
Zomertortel		176	1		Kleine Bonte Specht		14	10	
Fazant		52	1		Bonte Vliegenvanger		69	61	
Holenduif		111	6		Draaihals		2	2	
Wielewaal		18	1		Wespendief		6	6	
Koekoek		54	3		Boomkruiper		410	439	
Tuinfluitier		522	36		Vuurgoudhaan		89	117	
Zwarte Kraai		111	11		Nachtzwaluw		5	7	
Kneu		186	19		Fluiter		65	91	
Heggenmus		350	37		Grote Bonte Specht		327	489	
Sijs		8	1		Buizerd		34	56	
Houtduif		1153	146		Zwartkop		461	928	
Rietgors		7	1		Blauwe Reiger		47	102	
Kruisbek		113	17		Bosuif		1	3	
Witte Kwikstaart		13	2		Appelvink		60	378	
Turkse Tortel		6	1		Roodborsttapuit		3	46	
Waterhoen		5	1		Boomklever		11	472	
Groene Specht		45	9		Grote Canadese Gans		0	2	
Houtsnip*		15	4		Middelste Bonte Specht		0	2	
Matkop		436	124		Raaf		0	2	
Staartmees		316	92		Grauwe Gans		0	3	
Wintertaling		3	1		Dodaars		0	4	
Zwarte Mees		966	323		Nijlgans		0	4	
Goudvink		341	117		Graspieper		0	14	
Boompieper		695	245		Putter		0	47	
Wilde Eend		27	10						

*= Minimum voor 2019 vanwege onvolledige nachtbezoeken.

4.1.2. Aantalsveranderingen in het Oosterbos

Vanwege de veel latere aanplant (vanaf eind jaren zestig), de rigoureuze kap van vooral naaldhout en de vernatting, worden de aantalsveranderingen in het Oosterbos apart behandeld. De aantalsveranderingen bij broedvogels staan in tabel 6.

Ook in het Oosterbos verdwenen relatief veel soorten die foerageren in cultuurland of waarvan het voorkomen samenhangt met jong bos (zie 4.1.1.). Destijds was het bos waarschijnlijk nog te jong en daarmee ongeschikt voor Haviken, maar het is wel verrassend dat er in 2019 vier paren huisden. Dichtheden prooivogels in het bos zelf zijn niet bijster veel hoger dan in de bossen op zandgrond, dus waar deze Haviken hun voedsel vandaan halen is enigszins een raadsel.

Bij niets doen veranderen de verdroogde hoogveenrestanen in sneltempo in berkenbos, in dit geval met haviksnest (Oosterbos, 19 maart 2019).

Ontbost en afgegraven perceel in het noorden van het Oosterbos. Na broedgelegenheid te hebben geboden aan ganzen (op de gestapelde stobbes), vestigde zich hier, toen de plassen droog vielen, een buitengewoon groot aantal Kleine Plevieren (24 juni 2019).

Vanwege de grootschalige kap van bos in het laatste decennium zijn er nieuwe pioniersituaties ontstaan die kennelijk wel opnieuw habitat heeft opgeleverd voor Tuinfluiter, in mindere mate voor Grasmus, maar in het geheel niet voor Braamsluiper en Nachtegaal. Door het ontstaan van open delen en vernatting is Sprinkhaanzanger in aantal gelijk gebleven, is de Rietgors nauwelijks afgenomen en kon zich een populatie Blauwborsten en tenminste één paar Nachtzwaluw vestigen. Vanwege het aanvankelijke gebrek aan ouder bos, konden bosvogels als Grote Bonte Specht en Boomklever (ondanks de kap van veel bos) in aantal toenemen. De Gekraagde Roodstaart bezette vooral habitats in ouder berkenbos met weinig ondergroei, eveneens een geliefd habitat voor Kleine Bonte Specht.

Tabel 6. Veranderingen van de broedvogelbevolking in het Oosterbos. Soorten staan gerangschikt op mate van af/toename, die naast de soort is weergegeven als stapeldiagram.

Soort	1983	2019	1983	2019	Soort	1983	2019	1983	2019
Ekster		27	0		Rietgors		19	14	
Zomertortel		21	0		Tuinfluiter		65	53	
Holenduif		18	0		Gaai		12	10	
Zwarte Kraai		5	0		Sprinkhaanzanger		7	6	
Sperwer		3	0		Goudvink		16	17	
Waterhoen		3	0		Wilde Eend		15	16	
Veldleeuwerik		3	0		Zanglijster		13	16	
Ransuil*		2	0		Glanskop		1	2	
Wielewaal		2	0		Zwarte Mees		1	3	
Patrijs		1	0		Zwartkop		16	75	
Meerkoet		1	0		Gekraagde Roodstaart		1	15	
Paapje		1	0		Grote Bonte Specht		1	26	
Nachtegaal		26	1		Nijlgans		0	1	
Braamsluiper		24	1		Houtsnip*		0	1	
Houtduif		142	11		Nachtzwaluw*		0	1	
Fazant		12	2		Grauwe Klauwier		0	1	
Graspieper		6	1		Fluiter		0	1	
Heggenmus		52	11		Kleine Karekiet		0	1	
Spotvogel		9	2		Vuurgoudhaan		0	1	
Grauwe Vliegenvanger		13	3		Grote Canadese Gans		0	2	
Matkop		37	9		Putter		0	3	
Bosrietzanger		4	1		Havik		0	4	
Koekoek		7	2		Buizerd		0	4	
Bonte Vliegenvanger		3	1		Groene Specht		0	4	
Kneu		50	17		Boomklever		0	4	
Staartmees		31	11		Kleine Plevier		0	5	
Goudhaan		13	5		Kleine Bonte Specht		0	7	
Grasmus		67	30		Roodborsttapuit		0	8	
Boompieper		97	47		Appelvink		0	16	
Grote Lijster		2	1		Boomkruiper		0	19	
Groenling		2	1		Blauwborst		0	20	
Wintertaling		12	7		Grauwe Gans		0	25	
Geelgors		21	15						

*= Minimum voor 2019 vanwege onvolledige nachtbezoeken.

4.3. Soortbesprekingen

Grauwe Gans, n=31

Op vrijwel iedere plas zijn Grauwe Ganzen vastgesteld en waarschijnlijk is ook op al deze plekken daadwerkelijk tot broeden overgegaan. Alleen bij een plas langs een weg door het Oosterse bos (geen SBB-eigendom) zijn op 8 mei vier paren met jongen waargenomen. Deze locatie ligt op 1.150 m van de dichtstbijzijnde bekende nestplaatsen. Dergelijke verplaatsingen zijn voor Grauwe Ganzen met jongen niet vreemd.

Wintertaling, n=8

Afgezien van een paar op een ven in Sleenerzand, werden alle territoria vastgesteld in het Oosterbos. Vanaf het begin van het seizoen waren hier paren aanwezig, die in allerlei kleine watertjes tussen het veen of in sloten verbleven. Niet zelden werden ze min of meer toevallig opgejaagd en het is vrij waarschijnlijk dat het aantal is onderschat. Op 3 juni is een vers gepredeerd ei aangetroffen in de rand van een van de grotere natte compartimenten met pijpestrootje en veenmos.

Fazant, n=5

Fazanten zaten uitsluitend langs de randen van het gebied en er soms net in. Opmerkelijk is de verspreiding die zich beperkt tot de Hondsrug. Rond Sleenerzand, Witteveen en het Noordbargerbos werden geen Fazanten waargenomen.

Blauwe Reiger, n=102

Alle Blauwe Reigers broedden in een kolonie in de Emmerdennen. De kolonie wordt doorsneden door een drukke weg en tien nesten zaten ten westen van de weg, 92 ten oosten er van. Misschien anders dan de naam doet vermoeden, komen in de Emmerdennen ook andere boomsoorten voor, maar de reigernesten zaten uitsluitend in grove den.

Wespendief, n=6

In juli is vanuit negen boomtoppen en vanaf de uitzichttoren Poolshoogte in Odoorn het verkeer van Wespendieven bekeken. Dit leverde nauwelijks aanwijzingen op voor bezette nesten. Van de twee territoria in Sleenerzand berust het noordelijke op enkele waarnemingen van vogels zonder territoriaal gedrag, terwijl in het zuidelijke twee vogels veel interesse hadden in een perceeltje met tamme kastanje, grove den en douglas. Bij het doorzoeken van deze omgeving begon hier bovendien een vogel te ratelen, maar een nest werd niet gevonden. Ratelen in juli duidt op een nest zonder jongen.

Vanaf de toren Poolshoogte waren twee paren te zien, waarvan er één vlak bij de toren huisde. Hier werden op 11 juni twee roepende vogels laag boven het bos waargenomen. Op 5 juli kwam een mannetje uit het perceel zetten, werd druk gevlienderd en zat deze vogel hier later langdurig in een boomtop. Ook van dit paar is het zeer onwaarschijnlijk dat er een nest met jongen aanwezig was. Het tweede paar verbleef meer oostelijk van Boswachterij Odoorn in Landgoed Blidenstede of in het Odoornerzand. Van dit paar werden waarnemingen gedaan op 31 mei (paar), 25 juni (paar) en 5 juli (individueel).

In het Valtherbos werd op 1 juli gezien hoe een paartje opsteeg uit een bosvak. Op 12 juli kwamen de vogels op uit hetzelfde vak en doken er daarna weer in, waarbij één vogel langdurig in een boomtop bleef zitten. Zoeken leverde geen nest op en het is onwaarschijnlijk dat dit paar jongen had. In de Emmerdennen werd op 1 juli een baltsend mannetje gezien en op 12 juli op vrij grote afstand van de vorige plek een vertrekkende vogel. Ook hier geen aanwijzingen voor een actief nest.

In het Noordbargerbos is aan de hand van een vrouwtje dat een Buizerd verjoeg en vervolgens het bos in dook een nest met jongen gevonden in een douglas. Het nest was van beneden nauwelijks zichtbaar en zat boven de kronen van de omringende Amerikaanse eiken. Op 19 juli zijn hier twee jongen geringd en Arjen de Haan heeft later twee uitgevlogen jongen waargenomen.

Sperwer, n=15

De meeste territoria zijn gelocaliseerd door geschikte nestpercelen af te struinen op de aanwezigheid van plukresten, schijt en ruiveren. Slechts in twee gevallen zijn waarnemingen van vogels gedaan die leidden tot een nestvondst. Met hulp van Jannes Santing en Arjen de Haan werd in alle territoria een nest gevonden. Nesten waren (inclusief één nest net buiten het gebied) gebouwd in douglas (11), fijnspar (3), grove den (1) en weymouthden (1). In 15 van de 16 nesten zijn eieren gelegd en in tenminste 14 nesten zijn jongen geboren. Daarna ging het op veel plekken mis, want in Sleenerzand werden alle nesten gepredeerd en in Odoorn/Exloo vier van de vijf. Rond Emmen ging het beter en zijn vier van de vijf nesten uitgevlogen. Arjen de Haan vond overigens na het uitvliegen bij alle nesten in het Noordbargerbos een geplukt jong in de omgeving. Het is waarschijnlijk dat de meeste, zo niet alle, gepredeerde jonge Sperwers zijn verdwenen in de magen van Haviken.

Inventarisatie van Sperwers is altijd al een kwestie geweest van het aflopen van geschikte nestpercelen, maar ooit was er nog de optie om in juli territoria op te sporen aan de hand van bedelende uitgevlogen jongen. Vanwege de hoge misluktingsgraad, is dat tegenwoordig nauwelijks nog een optie. Nesten in typisch broedhabitat zijn daardoor nog wel te vinden, maar soms nestelen Sperwers op zeer atypische plekken en worden dan licht over het hoofd gezien. In 2019 werden bijvoorbeeld geen territoria vastgesteld in de Emmerdennen, dat qua voedselaanbod (omringd door de bebouwing van Emmen) een van de meest geschikte sperwerbossen in het onderzoeksgebied is (waarbij aangetekend dat de aanwezigheid van twee havikparen die geschiktheid behoorlijk kunnen ondermijnen). Ook de afwezigheid van Sperwers in het Oosterbos zou hierdoor kunnen worden verklaard (vier havikparen), maar mogelijk huizen de Sperwers in die omgeving in het later aangeplante, veel meer geschikt bos grenzend tegen de oostrand van het Oosterbos. Dit bos is geen eigendom van Staatsbosbeheer en werd dus niet geïnventariseerd.

Havik, n=21

Bij alle paren zijn bezette nesten gevonden. In maart werden daarbuiten Haviken waargenomen (doorgaans roepende vrouwtjes) in Sleenerzand (2), Noordbargerbos (1) en Odoorn (1). Deze locaties vallen wonderwel goed tussen de andere territoria en in drie gevallen waren er oude nesten aanwezig op deze locaties. Later konden deze territoria, ondanks uitvoerig zoeken, op geen enkele manier worden bevestigd en voldeden deze waarnemingen daarmee niet aan de criteria voor het opvoeren van een territorium. Het is echter goed mogelijk dat dit wel territoria betreft, want in de nabijgelegen Boswachterij Hooghalen, waar ik sinds 1983 roofvogels onderzoek, zijn er tegenwoordig havikterritoria, waar maar eens in de zoveel jaar daadwerkelijk wordt gebroed. Waarnemingen in tussenliggende jaren zijn er vaak wel, maar beperken zich, net als in Zuidoost-Drenthe, tot een enkele roepende vogel vroeg in het seizoen.

Opmerkelijk is dat de dichtheid van nesten in het zuidoosten veel groter is dan in de rest van het gebied. De afstand tussen twee nesten in de Emmerdennen bedroeg slechts 600 m. Hoewel beide paren hier zeer nadrukkelijk aanwezig waren (veel roepen, ruiveren), werden in beide, goed uitgebouwde nesten geen eieren gelegd. Mogelijk zitten deze paren elkaar in de weg. Ook in het Oosterbos zaten nesten relatief dicht bij elkaar, maar hier werden door vier van de vijf paren jongen grootgebracht, ook in twee nesten die slechts 875 m uit elkaar zaten.

Van de 21 paren in het onderzoeksgebied legden er tenminste 17 eieren en al deze nesten leverden uitgevlogen jongen op.

Buizerd, n=69

De aantallen Buizerds in de onderzochte boswachterijen is vanaf de vroege jaren negentig opvallend constant, al wordt het wel steeds moeilijker om de soort te inventariseren. Sommige paren waren dermate onopvallend dat de enige waarneming in het territorium de nestvondst was. Illustratief is dat het aflopen van de tijdens de eerste ronde gevonden nesten (toen zonder teken van bezetting) in Sleenerzand in juni, zomaar vier extra broedgevallen (nesten met al dan niet vliegvlugge jongen) opleverde. Bij de 69 paren is in 62 gevallen een nest gevonden. Van 36 nesten vlogen jongen uit.

Kleine Plevier, n=5

Aanvankelijk was geen geschikt broedhabitat voor deze soort voorhanden, maar vanwege de droogte ontstond dit op sommige plekken in de vorm van opdrogende bodems van ondiepe plassen. Dit was het geval in De Kijl in Sleenerzand (geen territoria) en in een veenslenk in het Oosterse Bos. Pas tijdens de laatste ronde op 24 juni, werden op deze opgedroogde plas met veel stobben (waar in het voorjaar drie soorten ganzen op broedden) tenminste vijf baltsende paren waargenomen.

Houtsnip, n=5

De territoria berusten op baltsende vogels die in de ochtendschemer werden waargenomen. Omdat lang niet het hele gebied in de gunstige periode werd gedekt, is de inventarisatie waarschijnlijk verre van compleet en is het onduidelijk hoe het er voor staat met deze in potentie kwetsbare bodembroeder.

Holenduif, n=6

Nog niet heel lang geleden was iedere holencluster van Zwarte Specht bewoond door meerdere paren Holenduiven. Lang voordat de spechten uitvlogen zaten ze al paarsgewijs voor de holtes te wachten tot deze vrijkwamen. Ook schuurtjes, overkappingen, grote heksenbezems, holtes in oude roofvogelnesten etc. waren bewoond door deze soort en duidelijk was dat broedgelegenheid de limiterende factor was voor het aantal territoria.

Deze situatie is geheel veranderd en de Holenduif lijkt in het voetspoor van de Kauw te treden, die nu hoegenaamd is verdwenen uit de Drentse bossen.

Houtduif, n=357

Er bestaat behoorlijk wat variatie in de lokale dichtheid van de Houtduif in de onderzochte bossen, waarbij niet altijd duidelijk is wat de leidende oorzaak is. De hoogste dichtheden werden vastgesteld in de Emmerdennen en dan vooral in de aan woonwijken grenzende percelen.

Zomertortel, n=1

Het enige territorium berust op een waarneming van een zingende vogel aan de zuidrand van het Schapenpark in de ochtend van 18 mei. Deze ooit talrijke duif nadert daarmee het punt van regionaal uitsterven.

Koekoek, n=6

In de jaren tachtig werden in alle bossen en op alle heideterreinen van enig formaat Koekoeken vastgesteld. In hoeverre daarbij de aantallen zijn overschat is niet duidelijk. Dat er echter sprake is van een sterke afname lijkt geen twijfel, want in 2019 zijn eenvoudigweg op veel plekken geen Koekoeken meer waargenomen. De verspreiding beperkte zich tot de open natuurterreinen, zoals het Schapenpark en het Oosterbos.

Nachtzwaluw, n=8

Alle open delen van het gebied, met uitzondering van de noordelijke helft van het Oosterbos, zijn tenminste één- en in veel gevallen zelfs tweemaal bezocht op een voor registratie van Nachtzwaluwen geschikt moment. In de Kijl en de Buinerhei zijn geen vogels gehoord. Bij het karteren van de territoria in het Schapenpark is rekening gehouden met de mogelijkheid dat vogels zich over behoorlijke afstanden kunnen verplaatsen en alle territoria berusten op uitsluitende waarnemingen.

Draaihals, n=2

Op 18 mei werden aan de zuidrand van het Schapenpark twee tegen elkaar in roepende Draaihalzen waargenomen, waarbij het duidelijk niet ging om een duetterend paar, twee afzonderlijke territoria dus.

Nestholte van Draaihals (centraal op de foto). De vogels verlieten het nest in de meeste gevallen in de richting van de open plekken achter de nestboom. Schapenpark 19 juni 2019.

Middelste Bonte Specht, n=2

In alle voor deze soort geschikte stukken bos is extra aandacht besteed in de vorm van rondlummelen, nog een keertje langsfietsen, broodje eten etc. Dit leverde geen waarnemingen op. In de vrij winderige late ochtend van 12 april echter zat zomaar een vogel te roepen (gaairoep) aan de rand van het Schapenpark in een schraal perceeltje zomereik. Later diezelfde ochtend klonk de gaairoep eveneens uit een van de oude zomereikpercelen rond de graslandjes in Odoorn ten oosten van Poolshoogte. Dit deel van het gebied is bijzonder geschikt en hier had ik (onder veel betere omstandigheden) al redelijk wat tijd doorgebracht. Er is wel gezocht, maar geen nest gevonden.

In juli leek het alsof overall Middelste Bonte Spechten opdoken met hun karakteristieke aflopende tek-tek-tek-roep. Er werden waarnemingen gedaan op 26 juni bij Poolshoogte, 30 juni De Kijl, 1 juli zuiden Valtherbos, 2 juli Galgenberg Sleenerzand, 10 juli IJsbaan Schoonoord en 12 juli centrale deel Valtherbos (2 exemplaren). Deze locaties hangen waarschijnlijk meer samen met de plekken waar ik vanuit boomtoppen naar Wespendienven keek dan met de verspreiding van Middelste Bonte Spechten. Het geeft wel aan dat er na het broedseizoen een behoorlijk aantal vogels rondzwierf en dat een snel groeiende populatie in het verschiet ligt.

Kleine Bonte Specht, n=22

Ik heb de indruk dat in de boswachterijen op het Drents Plateau de aantallen van Kleine Bonte Specht geleidelijk dalen, al is iets dergelijks lastig vast te stellen bij een soort met zo'n kleine trefkans. In de bijzonder geschikte berkenbossen van het Oosterbos was de soort duidelijk talrijker.

Zwarte Specht, n=8

Zwarte spechten zijn lastig te inventariseren, maar waarnemingen worden makkelijker te interpreteren wanneer ook naar nesten wordt gezocht. In zes territoria werd een nest gevonden en alle nesten zaten in levende beuken. Aan een zevende nest (ook in beuk) is wel gewerkt, maar dit bleek later bezet door een Holenduif. In alle nesten werden eieren gelegd en kwamen jongen uit. Eén nest mislukte in de jongenfase, waarschijnlijk door predatie. De overige broedgevallen waren succesvol.

Grauwe Klauwier, n=1

Op het oog geschikte klauwierenplekken in het gebied zijn: De Kijl, Buinerhei, Schapenpark en enkele delen van het Oosterbos. Al deze plekken zijn onder gunstige omstandigheden tamelijk uitgebreid bekeken op aanwezige vogels, schijft op paaltjes etc. Het enige territorium binnen de gebiedsgrenzen zat aan de rand van het Oosterbos op de overgang van een droog stuk veen en een stuk begraasd grasland. Hier werd een roepend mannetje waargenomen op 3 juni. Een later bezoek, waarbij enige tijd is gepost, leverde geen nieuwe waarnemingen op. Net buiten de gebiedsgrens werd aan de oostgrens van het Valtherbos een nest gevonden in een kleine zandafgraving. Het zat op 1.5 m hoogte in een meidoorn en bevatte op 24 juni zes eieren. In een later stadium is het nest niet meer gecontroleerd.

Grauwe Klauwieren hebben niet veel oppervlakte nodig, mits er maar elementen zijn zoals op de foto: een ruderaal terreintje, een rijtje struiken, een zandweg en een houtwal. Oostrand Valtherbos, 24 juni 2019.

Wielewaal, n=6

Op 18 en 20 mei werden op drie plekken in het Schapenpark Wielewalen waargenomen. Het is vrij zeker dat het om slechts één paar ging, omdat daarna geen waarnemingen meer zijn gedaan. Daarnaast kwamen alle waarnemingen uit het veen of op de overgang met veen, zoals in de Emmerschans. In dit terreintje van nog geen 20 ha werden zowel op 8 mei als 24 juni maar liefst drie paren opgemerkt (op 24 juni ook alarmerend). Waarom dit terrein zo aantrekkelijk was voor de soort is onduidelijk. Ook de dichtheid van Gekraagde Roodstaart was in dit terrein opvallend hoog.

Raaf, n=2

In Sleenerzand zat een nest hoog in een douglas, waarop op 9 april een vogel zat te broeden. Op 23 april wilde ik het nest controleren, maar was het niet meer bewoond. Korte tijd later was zelfs het hele nest verdwenen en konden ook onder de boom geen resten meer worden gevonden. Het noordelijke territorium in Sleenerzand berust op diverse waarnemingen van een paar, dat zich vooral ophield in een perceel reuzenzilverspar. Het paar dat buiten het onderzoeksgebied broedde op Landgoed Blidenstede bracht drie jongen groot (med. René Riem Vis). Na uitvliegen werden deze jongen gezien in het Schapenpark.

Zwarte Mees, n=338

De hoogste dichtheden werden vastgesteld in mengingen met verspreide oude fijnspar. Door lariks gedomineerde complexen waren dun bezet.

Kuifmees, n=110

De dichtheid van de Kuifmees was bijna dubbel zo hoog in Exloo/Odoorn dan in de andere boswachterijen. Dit was merkbaar in alle bezoekerondes en de reden is niet direct duidelijk. Wel is het zo dat Exloo/Odoorn het zwaarst werd getroffen door de stormen in 1972-73, waardoor er relatief veel afdelingen zijn heringeplant. Deze percelen zijn nu nog relatief jong.

Glanskop, n=15

Het in 2019 onderzochte gebied was zo groot dat de regionale variatie in voorkomen van de Glanskop zichtbaar is in de verspreiding. De soort komt voor in Oost-Groningen en Overijssel, maar hoegenaamd niet in Oost, Midden- en Noord-Drenthe. De omgeving van Emmen valt nog net binnen de verspreiding (al is de dichtheid laag), terwijl verder naar het westen en noorden nauwelijks nog Glanskoppen werden waargenomen. Dit verspreidingsbeeld is al decennia stabiel en het is volstrekt onduidelijk welke factoren dit bewerkstelligen. Landschappelijk zijn er geen verschillen te zien tussen door Glanskoppen bewoonde en niet-bewoonde delen van Drenthe.

Matkop, n=151

Matkopen waren algemener in de vochtiger bossen van Witteveen en Sleenerzand dan in de drogere delen van het gebied. Dit kan rechtstreeks te maken hebben met de vochtigheid, maar ook is het mogelijk dat lariks en fijnspar op de vochtiger gronden beter verjongd waardoor er grote oppervlaktes dichte verjonging aanwezig zijn. In de drogere bossen domineert vaker een opener struiklaag met onder meer lijsterbes. Dergelijke habitats zijn niet aantrekkelijk voor Matkopen.

Fluiter, n=95

Fluiters kwamen vooral voor in mengingen met zomereik en waren in 2019 redelijk algemeen. De hoogste dichtheden zijn gevonden in de westkant van de Emmerdennen in een deel van het bos met oude zomereik, haagbeuk en verspreide douglas. Ook opmerkelijk hoog was de dichtheid in het bosreservaat van Sleenerzand, ten zuiden van de autoweg.

De indruk bestond dat veel vogels ongepaard bleven (volle zang i.p.v. subzang of alarm) en zich in de loop van het seizoen verplaatsten. Het is vrij waarschijnlijk dat hierdoor het aantal territoria is overschat. Op 17 juni werd een nest gevonden met zes eieren in het zuiden van Sleenerzand.

Vuurgoudhaan, n=127

De Vuurgoudhaan is in de afgelopen 10 jaar sterk in aantal toegenomen en lijkt tegelijkertijd zijn aankomstdatum te hebben vervroegd. Dit is in contrast met andere soorten van naalddhout als Goudhaan, Zwarte Mees en Kuifmees, die afnames laten zien. Het hoe en waarom van de toename is onduidelijk.

Spreeuw, n=60

Opvallend was dat Spreeuwen in 2019 vrij veel tweede broedsels startten. Mogelijk hield dit verband met de opvallende rupsenuitbraak, waarbij de vogels frequent diep in de bossen foerageerden, met name in Amerikaanse eik.

Grauwe Vliegenvanger, n=114

In mei en juni zit het bos vol uitgevlogen jonge vogels, waarvan sommige piepjes produceren die lijken op de zang van Grauwe Vliegenvanger. Het vaak wat knerpender geluid van de vliegenvangers, met hun typerende ritmewisselingen zijn echter best te onderscheiden en bovendien is de vogel, eenmaal gehoord, makkelijk op te zoeken, want veelal wordt gezongen vanaf een geëxponeerde zangpost.

De grootste dichtheden zijn aangetroffen in Sleenerzand, waar hier en daar om de honderd meter een mannetje zong en waarbij meerdere vogels tegelijkertijd konden worden gehoord. Plekken met veel vliegenvangers hadden gemeen dat het veelal noord- en oostranden van bossen betrof. Niet al te oude percelen grove den met wat windschade vielen op door veelvuldig gebruik, maar ook in allerhande andere bostypes werden Grauwe Vliegenvangers aangetroffen.

Nachtegaal, n=2

De territoria berusten op waarnemingen van zingende vogels op 6 mei in Witteveen in een stuk verzopen sparrenbos aan de rand van een ven, waarin veel opslag van berk en sparren voorkwam. De plek in het Oosterbos was soortgelijk, alleen droger. Hier werd op zowel 8 mei als 6 juni een zingende vogel opgemerkt.

Gekraagde Roodstaart, n=163

Gekraagde Roodstaarten kwamen vooral voor bij open plekken, sommige bosranden en heidevelden en waren relatief schaars in Sleenerzand en Witteveen. Een opmerkelijke concentratie zat in de Emmerschans in zwaar begraasd middeloud berkenbos. Hier zaten 11 territoria op 19 ha en veel mannetjes zongen op minder dan 100 m van elkaar. In mijn inmiddels vrij lange inventarisatieloopbaan kan ik me niet herinneren ooit ergens zo'n hoge dichtheid te hebben aangetroffen.

De door geiten en ezels begraasde Emmerschans herberde een abnormaal grote hoeveelheid Gekraagde Roodstaarten en Wielewalen op. Voor de eerste soort is een rechtstreeks verband met de (over)begrazing aannemelijk.

Paapje, n=1

Het territorium is gebaseerd op een zingend mannetje op 18 mei in het Schapenpark. Het betreft een vrij grassige hoek in het zuidwesten, waar ook de grootste dichtheid Graspiepers voorkomt. Tijdens latere bezoeken is bewust gezocht naar een eventueel broedgeval, maar er werden geen Paapjes meer waargenomen, waardoor het onwaarschijnlijk is dat er succesvol is gebroed.

Gele Kwikstaart, n=3

De meeste Gele Kwikstaarten werden vastgesteld buiten het onderzoeksgebied in agrarisch gebied, maar enkele paren broedden in open en schaars begroeide delen van het Oosterbos. Het ging hier werkelijk om broedvogels (meerdere malen waargenomen, alarm etc.) en niet om toevallig in natuurterreinen foeragerende vogels, wat bij Gele Kwikstaarten vaak voorkomt.

Grote Gele Kwikstaart, n=0

Op 3 juni vloog een paar Grote Gele Kwikstaarten af en aan met voer naar een nest onder een brug over het Scholtenskanaal bij Klazienaveen. Een paar honderd meter verderop foerageerde een vliegvlugge juveniele vogel op de weg langs het kanaal. Vermoedelijk voerden de ouders jongen uit het tweede broedsel.

Kruisbek, n=17

Hoewel er in de vroege winter behoorlijk wat Kruisbekken rondvlogen in de Drentse boswachterijen en de zaadzetting van fijnspar enorm was, waren in de late winter de meeste vogels vertrokken. De paren, opgevoerd aan de hand van zingen of alarmeren, zaten vooral in de delen met verspreide oude fijnspar.

Sijs, n=1

Sijzen beleefden een daljaar, wat vreemd is, gezien de rijke kegeldracht van fijnspar. In maart en april zijn op drie plekken solitair zingende Sijzen genoteerd als potentiële broedvogels. Op slechts één plek in Sleenerzand, een middeloud vak fijnspar, werd later ook nog een vogel gezien, zodat een territorium kon worden gehonoreerd.

De zwarte fijnsparmast van 2018 leidde gek genoeg niet tot grotere aantallen Sijzen en Kruisbekken. Met name van de eerste soort waren de broedvogelaantallen in 2019 opmerkelijk laag (Boswachterij Hooghalen, 19 september 2018).

5. Evaluatie

Het inventariseren van een zeer groot gebied, zoals in het geval van de onderhavige inventarisatie heeft als voordeel dat er bijzonder efficiënt kan worden gewerkt en resultaten van verschillende gebiedsdelen onderling goed kunnen worden vergeleken. Nadeel is dat het moeilijker wordt om bijvoorbeeld alle gevonden roofvogelnesten goed te onthouden en aan het eind van het seizoen kwam ik er achter dat ik lopende het seizoen bepaalde, tijdens de eerste ronde gevonden, nesten was “vergeten” en dus in tussenliggende bezoeken niet meer had gecontroleerd.

Vanwege het ontbreken van vennen en natte heidevelden is de vogelbevolking van de Zuidoost-Drentse boswachterijen vergeleken met andere delen van Drenthe niet bijzonder soortenrijk. Deels vanwege het allengs soortenarmere omringende boerenland beginnen ze echter wel steeds meer de ruggengraat van broedvogels in het algemeen in de regio te vormen. Dit ondanks de snelle afname van alle soorten die broeden in bos, maar foerageren in cultuurland, met een predator als de Havik in hun kielzog.

De afname van soorten die zich vooral thuis voelen in pioniers- of jonge bosstadia is een logisch gevolg van het ouder worden van het bos en dus geenszins verontrustend. Er voor in de plaats zijn inmiddels grote populaties van bijvoorbeeld Boomklever ontstaan en de vestiging van de eerste Middelste Bonte Spechten is een feit.

Hoewel sommige delen van het gebied open worden gehouden, bleek dit geen garantie voor instandhouding van alle soorten van open terrein. Kennelijk spelen zich op een niveau dat zich makkelijk aan waarneming onttrekt processen af, die nadelige condities met zich meebrengen voor deze soorten. Ook binnen de bossen beginnen soorten van opener habitat geleidelijk te verdwijnen, mogelijk doordat bosbodems waarop voldoende zonlicht valt, steeds sneller dichtlopen met verjonging van bomen in plaats van een kruidachtige vegetatie.

Het Oosterbos onttrekt zich ten dele aan de bovengenoemde beschrijving. Door de kap van bos is hier nog deels de diversiteit aanwezig die een jaar of veertig terug heerste in de bossen op zandgrond. Mocht het hier lukken om hoogveenvorming in gang te zetten, dan ligt het voor de hand dat ook hier de soortenrijkdom snel gaat dalen. Er zijn namelijk nauwelijks soorten die zich thuis voelen in goed ontwikkeld hoogveen, mits van enorme omvang. Delen die geen hoogveen worden, zullen in snel tempo worden bedekt met ouder wordend bos.

De vraag is hoe noodzakelijk het is om een hoge vogeldiversiteit in stand te houden. Dit staat namelijk rechtstreeks in verband met de hoeveelheid successiestadia. Een veelheid aan habitats/successiestadia kan alleen worden bereikt met voortdurend en rigoureuus ingrijpen in de structuur van een gebied, zonder dat dit overigens garanties oplevert voor herhaling van de aanvankelijke pionierssituaties (zie ontbreken Braamsluiper, Spotvogel en Nachtegaal op kapvlaktes Oosterbos).

De meest interessante strategie is afwachten welke soorten zich na Bosuil, Boomklever, Middelste Bonte Specht en Raaf thuis gaan voelen in een gebied, dat steeds meer het karakter van een oud bos zal krijgen.

Het Open houden van terreinen leidde niet overal te leiden tot behoud van alle soorten die dit soort terreinen behouden. Hier paardenbegrazing in het Schapenpark in Boswachterij Odoorn (25 juni 2019).

6. Literatuur

Van den Brink H., van Dijk A., van Os B. & Venema P. 1996. Broedvogels van Drenthe. Van Gorcum & Comp B.V., Assen.

Hasper H. & Jager K. 2008. Broedvogels van Boswachterij Gees in 2007. SOVON-inventarisatierapport 2008/02 SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Van Manen W. 1994. Broedvogels van Boswachterij Odoorn/Exloo in 1993. Sovon-rapport 94/03. Sovon, Beek-Ubbergen.

van Manen W. 2007. De broedvogels van Boswachterij Odoorn in 2007. Sovon-inventarisatierapport 2007/59. Sovon, Beek-Ubbergen.

van Manen W. 2013. Broedvogels van Boswachterij Sleenerzand in 2013. Sovon-rapport 2013/60. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Ottens H.J. 2001. Broedvogels van het Sleenerzand in 2001. Sovon-inventarisatierapport 2001-24. Sovon, Beek-Ubbergen.

Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlage 1. Bezoektijden

Datum	Ronde	Begin	Eind	Datum	Ronde	Begin	Eind
18-mrt	1	05:58	14:52	18-mei	3	03:41	14:32
19-mrt	1	06:17	13:37	20-mei	3	05:59	15:13
20-mrt	1	06:36	14:36	29-mei	4	05:15	17:01
21-mrt	1	05:24	14:34	31-mei	4	05:36	14:31
25-mrt	1	06:29	15:58	1-jun	4	04:58	14:23
26-mrt	1	05:58	14:45	1-jun	4	12:24	16:55
28-mrt	1	05:36	14:16	3-jun	4	06:17	12:53
29-mrt	1	05:39	14:56	3-jun	4	12:53	16:55
31-mrt	1	07:00	14:29	5-jun	4	03:55	13:41
4-apr	2	05:53	13:47	6-jun	4	05:25	13:28
5-apr	2	06:30	15:12	7-jun	4	04:45	14:00
6-apr	2	06:12	16:29	10-jun	4	05:50	13:43
8-apr	2	06:56	16:19	11-jun	4	04:11	14:17
9-apr	2	06:37	14:57	11-jun	4	10:20	14:32
10-apr	2	06:39	16:23	12-jun	4	05:58	14:50
11-apr	2	06:40	14:04	17-jun	5	06:27	16:27
12-apr	2	06:37	15:03	19-jun	5	08:46	16:05
13-apr	2	06:10	15:07	21-jun	5	15:09	15:48
17-apr	2	13:22	20:25	24-jun	5	06:31	14:08
23-apr	2	14:29	18:06	25-jun	5	06:53	13:38
25-apr	2	08:53	14:51	30-jun	5	07:31	17:18
6-mei	3	06:18	15:38	1-jul	5	07:50	17:10
7-mei	3	05:26	15:30	2-jul	5	08:55	15:58
8-mei	3	04:57	14:39	4-jul	5	08:42	17:28
9-mei	3	04:48	15:56	5-jul	5	09:05	15:08
9-mei	3	11:22	14:59	10-jul	5	08:23	14:52
13-mei	3	06:07	16:22	12-jul	5	09:06	16:25
15-mei	3	05:37	15:45	13-jul	5	08:53	16:26
17-mei	3	05:36	15:48				

Bijlage 2. Aantallen broedvogels in 2019 per boswachterij.

Soort	Sleenerzand	Witteveen	Exloo-Odoorn	Emmen	Oosterbos	Overig	Totaal
Opp. (ha)	1.462	157	1.574	1.047	363	102	4.705
Dodaars	4	-	-	-	-	-	4
Blauwe Reiger	-	-	-	102	-	-	102
Grauwe Gans	2	3	-	1	25	-	31
Grote Canadese Gans	2	-	-	-	2	-	4
Nijlgans	2	-	1	1	1	2	7
Wintertaling	1	-	-	-	7	-	8
Wilde Eend	8	1	1	1	16	-	27
Kuifeend	1	5	-	-	-	-	6
Wespendief	2	-	1	3	-	-	6
Havik	4	1	6	5	4	1	22
Sperwer	6	-	4	5	-	-	15
Buizerd	24	5	22	11	4	4	69
Fazant	-	-	1	-	3	1	5
Waterhoen	1	-	-	-	-	-	1
Kleine Plevier	-	-	-	-	5	-	5
Houtsnip	1	-	2	1	1	-	5
Holenduif	1	-	3	2	-	-	6
Houtduif	119	11	111	98	13	5	357
Turkse Tortel	1	-	-	-	-	-	1
Zomertortel	-	-	1	-	-	-	1
Koekoek	-	-	3	-	2	1	6
Bosuil	2	-	1	1	-	-	4
Nachtzwaluw	-	-	7	-	1	-	8
Draaihals	-	-	2	-	-	-	2
Groene Specht	3	-	4	4	4	1	16
Zwarte Specht	3	-	3	2	-	-	8
Grote Bonte Specht	170	16	189	148	34	16	573
Middelste Bonte Specht	-	-	2	-	-	-	2
Kleine Bonte Specht	5	1	1	4	7	4	22
Boomleeuwerik	3	-	12	-	-	3	18
Boerenzwaluw	-	-	2	-	-	-	2
Boompieper	63	3	158	34	49	14	321
Graspieper	-	-	14	-	1	-	15
Gele Kwikstaart	-	-	-	-	3	-	3
Witte Kwikstaart	2	-	2	-	2	-	6
Heggenmus	12	2	14	22	13	3	66
Nachtegaal	-	1	-	-	1	-	2
Blauwborst	-	-	-	-	20	-	20
Gekraagde Roodstaart	34	4	47	41	16	21	163
Paapje	-	-	1	-	-	-	1
Roodborsttapuit	5	-	42	-	9	4	60
Zanglijster	164	21	99	81	21	8	394
Grote Lijster	32	4	27	13	2	3	81
Sprinkhaanzanger	-	-	-	-	6	-	6
Bosrietzanger	-	-	-	-	1	-	1
Kleine Karekiet	-	-	-	-	1	-	1
Spotvogel	-	-	-	-	4	1	5
Braamsluiper	-	-	-	1	1	-	2
Grasmus	13	-	23	3	39	10	88
Tuinfluiter	14	3	22	8	74	6	127
Zwartkop	357	53	322	318	133	30	1.213
Fluiter	16	-	31	44	1	3	95
Goudhaan	139	23	150	110	6	3	431

Soort	Sleenerzand	Witteveen	Exloo-Odoorn	Emmen	Oosterbos	Overig	Totaal
Opp. (ha)	1.462	157	1.574	1.047	363	102	4.705
Vuurgoudhaan	38	3	46	39	1	-	127
Grauwe Vliegenvanger	51	2	26	23	5	7	114
Bonte Vliegenvanger	43	6	8	11	2	2	72
Staartmees	38	3	26	37	15	8	127
Glanskop	1	-	-	9	4	1	15
Matkop	75	7	29	25	12	3	151
Kuifmees	29	4	60	16	-	1	110
Zwarte Mees	128	7	125	74	4	-	337
Boomklever	168	14	177	148	4	7	518
Boomkruiper	182	26	145	131	24	21	529
Wielewaal	-	-	1	-	1	4	6
Grauwe Klauwier	-	-	-	-	1	-	1
Gaai	59	11	58	59	12	8	207
Ekster	-	-	-	1	-	-	1
Zwarte Kraai	2	1	6	12	4	3	28
Raaf	2	-	-	-	-	-	2
Spreeuw	29	1	10	17	-	3	60
Groenling	16	5	2	3	1	-	27
Putter	21	4	15	13	5	3	61
Sijs	1	-	-	-	-	-	1
Kneu	2	-	17	1	19	2	41
Kruisbek	5	-	11	1	-	-	17
Goudvink	43	3	35	43	19	-	143
Appelvink	159	17	124	103	26	11	440
Geelgors	21	2	36	10	16	19	104
Rietgors	1	-	-	-	13	1	16

Bijlage 3. Dichtheden van broedvogels in 2019 per boswachtij

Soort	Sleenerzand	Witteveen	Exloo-Odoorn	Emmen	Oosterbos	Overig	Totaal
Opp. (Ha)	1.462	157	1.574	1.047	363	102	4.705
Dodaars	0.3	-	-	-	-	-	0.1
Blauwe Reiger	-	-	-	9.7	-	-	2.2
Grauwe Gans	0.1	1.9	-	0.1	6.9	-	0.7
Grote Canadese Gans	0.1	-	-	-	0.6	-	0.1
Nijlgans	0.1	-	0.1	0.1	0.3	2.0	0.1
Wintertaling	0.1	-	-	-	1.9	-	0.2
Wilde Eend	0.5	0.6	0.1	0.1	4.4	-	0.6
Kuifeend	0.1	3.2	-	-	-	-	0.1
Wespendief	0.1	-	0.1	0.3	-	-	0.1
Havik	0.3	0.6	0.4	0.5	1.1	1.0	0.5
Sperwer	0.4	-	0.3	0.5	-	-	0.3
Buizerd	1.6	3.2	1.5	1.1	1.1	3.9	1.5
Fazant	-	-	0.1	-	0.8	1.0	0.1
Waterhoen	0.1	-	-	-	-	-	0.0
Kleine Plevier	-	-	-	-	1.4	-	0.1
Houtsnip	0.1	-	0.1	0.1	0.3	-	0.1
Holenduif	0.1	-	0.2	0.2	-	-	0.1
Houtduif	8.1	7.0	7.1	9.4	3.6	4.9	7.6
Turkse Tortel	0.1	-	-	-	-	-	0.0
Zomertortel	-	-	0.1	-	-	-	0.0
Koekoek	-	-	0.2	-	0.6	1.0	0.1
Bosuil	0.1	-	0.1	0.1	-	-	0.1
Nachtzwaluw	-	-	0.4	-	0.3	-	0.2
Draaihals	-	-	0.1	-	-	-	0.0
Groene Specht	0.2	-	0.3	0.4	1.1	1.0	0.3
Zwarte Specht	0.2	-	0.2	0.2	-	-	0.2
Grote Bonte Specht	11.6	10.2	12.0	14.1	9.4	15.7	12.2
Middelste Bonte Specht	-	-	0.1	-	-	-	0.0
Kleine Bonte Specht	0.3	0.6	0.1	0.4	1.9	3.9	0.5
Boomleeuwerik	0.2	-	0.8	-	-	2.9	0.4
Boerenzwaluw	-	-	0.1	-	-	-	0.0
Boompieper	4.3	1.9	10.0	3.2	13.5	13.7	6.8
Graspieper	-	-	0.9	-	0.3	-	0.3
Gele Kwikstaart	-	-	-	-	0.8	-	0.1
Witte Kwikstaart	0.1	-	0.1	-	0.6	-	0.1
Heggenmus	0.8	1.3	0.9	2.1	3.6	2.9	1.4
Nachtegaal	-	0.6	-	-	0.3	-	0.0
Blauwborst	-	-	-	-	5.5	-	0.4
Gekraagde Roodstaart	2.3	2.5	3.0	3.9	4.4	20.6	3.5
Paapje	-	-	0.1	-	-	-	0.0
Roodborsttapuit	0.3	-	2.7	-	2.5	3.9	1.3
Zanglijster	11.2	13.4	6.3	7.7	5.8	7.8	8.4
Grote Lijster	2.2	2.5	1.7	1.2	0.6	2.9	1.7
Sprinkhaanzanger	-	-	-	-	1.7	-	0.1
Bosrietzanger	-	-	-	-	0.3	-	0.0
Kleine Karekiet	-	-	-	-	0.3	-	0.0
Spotvogel	-	-	-	-	1.1	1.0	0.1
Braamsluiper	-	-	-	0.1	0.3	-	0.0
Grasmus	0.9	-	1.5	0.3	10.7	9.8	1.9
Tuinfluiter	1.0	1.9	1.4	0.8	20.4	5.9	2.7
Zwartkop	24.4	33.8	20.5	30.4	36.6	29.4	25.8
Fluiter	1.1	-	2.0	4.2	0.3	2.9	2.0
Goudhaan	9.5	14.6	9.5	10.5	1.7	2.9	9.2

Soort	Sleenerzand	Witteveen	Exloo-Odoorn	Emmen	Oosterbos	Overig	Totaal
Opp. (Ha)	1.462	157	1.574	1.047	363	102	4.705
Vuurgoudhaan	2.6	1.9	2.9	3.7	0.3	-	2.7
Grauwe Vliegenvanger	3.5	1.3	1.7	2.2	1.4	6.9	2.4
Bonte Vliegenvanger	2.9	3.8	0.5	1.1	0.6	2.0	1.5
Staartmees	2.6	1.9	1.7	3.5	4.1	7.8	2.7
Glanskop	0.1	-	-	0.9	1.1	1.0	0.3
Matkop	5.1	4.5	1.8	2.4	3.3	2.9	3.2
Kuifmees	2.0	2.5	3.8	1.5	-	1.0	2.3
Zwarte Mees	8.8	4.5	7.9	7.1	0.8	-	7.2
Boomklever	11.5	8.9	11.2	14.1	1.1	6.9	11.0
Boomkruiper	12.4	16.6	9.2	12.5	6.6	20.6	11.2
Wielewaal	-	-	0.1	-	0.3	3.9	0.1
Grauwe Klauwier	-	-	-	-	0.3	-	0.0
Gaai	4.0	7.0	3.7	5.6	3.3	7.8	4.4
Ekster	-	-	-	0.1	-	-	0.0
Zwarte Kraai	0.1	0.6	0.4	1.1	1.1	2.9	0.6
Raaf	0.1	-	-	-	-	-	0.0
Spreeuw	1.6	0.6	0.6	1.6	-	2.9	1.2
Groenling	1.1	3.2	0.1	0.3	0.3	-	0.6
Putter	1.4	2.5	1.0	1.2	1.4	2.9	1.3
Sijs	0.1	-	-	-	-	-	0.0
Kneu	0.1	-	1.1	0.1	5.2	2.0	0.9
Kruisbek	0.3	-	0.7	0.1	-	-	0.4
Goudvink	2.9	1.9	2.2	4.1	5.2	-	3.0
Appelvink	10.9	10.8	7.9	9.8	7.2	10.8	9.4
Geelgors	1.4	1.3	2.3	1.0	4.4	18.6	2.2
Rietgors	0.1	-	-	-	3.9	1.0	0.3

Bijlage 4. Vergelijkingen met eerdere karteringen

Voor begrenzing van gebieden zie figuur 3.

Bijlage 4a. Broedvogelaantallen in Boswachterij Sleenerzand in 1984, 2001 en 2019. Alleen soorten zijn vermeld waarvan tenminste in twee jaar aantallen beschikbaar zijn. += aanwezig, maar niet gekarteerd.

Soort	1984	2001	2019	Soort	1984	2001	2019
Grote Canadese Gans	0	0	2	Glanskop	4	3	1
Grauwe Gans	0	0	2	Matkop	188	96	74
Nijlgans	0	0	2	Boomleeuwerik	8	5	2
Wilde Eend	9	0	8	Staartmees	100	41	37
Wintertaling	1	2	1	Fluiter	13	0	16
Kuifeend	0	1	1	Bosrietzanger	0	1	0
Kwartel	0	1	0	Spotvogel	1	2	0
Fazant	0	1	0	Zwartkop	119	159	350
Dodaars	0	3	4	Tuinfluiter	97	+	13
Wespendief	1	2	2	Braamsluiper	11	2	0
Sperwer	7	5	6	Grasmus	20	25	7
Havik	11	9	4	Vuurgoudhaan	12	20	38
Buizerd	12	23	24	Goudhaan	209	+	138
Waterhoen	4	0	1	Boomklever	0	17	168
Meerkoet	0	3	0	Boomkruiper	143	137	181
Houtsnip	3	11	1	Zanglijster	+	153	162
Holenduif	30	9	1	Grote Lijster	36	38	32
Houtduif	700	+	118	Grauwe Vliegenvanger	52	22	51
Zomertortel	51	18	0	Nachtegaal	2	0	0
Turkse Tortel	5	0	1	Bonte Vliegenvanger	26	44	43
Koekoek	19	4	0	Zwarte Roodstaart	1	0	0
Bosuil	0	0	2	Gekraagde Roodstaart	79	32	34
Ransuil	15	5	0	Roodborsttapuit	2	1	4
Nachtzwaluw	3	1	0	Heggenmus	76	29	12
Kleine Bonte Specht	3	9	5	Graspieper	0	3	0
Grote Bonte Specht	73	131	170	Boompieper	191	88	59
Zwarte Specht	10	3	3	Keep	1	0	0
Groene Specht	7	2	2	Appelvink	3	53	159
Torenvalk	4	0	0	Goudvink	66	37	42
Boomvalk	2	0	0	Groenling	14	22	16
Wielewaal	3	0	0	Kneu	45	1	2
Gaai	80	0	57	Barmsijs (Grote of Kleine)	2	0	0
Ekster	11	0	0	Kruisbek	52	8	5
Zwarte Kraai	40	7	2	Putter	0	2	21
Raaf	0	0	2	Sijs	1	4	1
Zwarte Mees	434	+	126	Geelgors	28	29	19
Kuifmees	100	+	28	Rietgors	7	7	1

Bijlage 4b. Broedvogelaantallen in Witteveen in 1989, 2007 en 2019. Alleen soorten zijn vermeld waarvan tenminste in twee jaar aantallen beschikbaar zijn. += aanwezig, maar niet gekarteerd.

Soort	1989	2007	2019	Soort	1989	2007	2019
Grauwe Gans	0	0	3	Staartmees	6	5	3
Nijlgans	0	1	0	Fluiter	3	0	0
Wilde Eend	1	4	1	Spotvogel	3	0	0
Wintertaling	1	0	0	Zwartkop	19	44	52
Kuifeend	0	0	5	Tuinfluiter	34	+	3
Dodaars	2	2	0	Braamsluiper	9	0	0
Fuut	1	1	0	Grasmus	9	1	0
Wespendief	1	0	0	Vuurgoudhaan	3	2	3
Sperwer	1	1	0	Goudhaan	39	+	23
Havik	2	2	1	Boomklever	0	11	14
Buizerd	4	4	5	Boomkruiper	12	24	26
Waterral	0	1	0	Spreeuw	+	3	1
Waterhoen	2	1	0	Zanglijster	33	30	21
Meerkoet	5	0	0	Grote Lijster	8	5	4
Holenduif	1	0	0	Grauwe Vliegenvanger	16	4	2
Zomertortel	21	2	0	Nachttegaal	1	0	1
Koekoek	4	0	0	Bonte Vliegenvanger	8	3	6
Kleine Bonte Specht	0	1	1	Gekraagde Roodstaart	8	2	4
Grote Bonte Specht	18	19	16	Heggenmus	31	+	2
Zwarte Specht	1	0	0	Boompieper	67	17	3
Torenvalk	1	0	0	Appelvink	11	7	17
Boomvalk	1	0	0	Goudvink	4	7	3
Wielewaal	1	1	0	Groenling	?	11	5
Zwarte Kraai	+	2	1	Kneu	7	0	0
Zwarte Mees	15	+	7	Putter	0	0	4
Kuifmees	2	4	4	Geelgors	13	12	2
Glanskop	0	1	0	Rietgors	4	3	0
Matkop	7	12	7				

Bijlage 4c. Broedvogelaantallen in Exloo/Odoorn 1985, 1993, 2007 en 2019. Alleen soorten zijn vermeld waarvan tenminste in twee jaar aantallen beschikbaar zijn. += aanwezig, maar niet gekarteerd.

Soort	1985	1993	2007	2019	Soort	1985	1993	2007	2019
Nijlgans	0	0	2	1	Fluiter	31	104	6	31
Bergeend	1	0	1	0	Spotvogel	4	0	0	0
Wilde Eend	11	0	0	1	Zwartkop	218	+	162	303
Wintertaling	2	0	0	0	Tuinfluit	260	+	8	15
Fazant	26	+	3	1	Braamsluiper	22	1	0	0
Wespendief	2	3	1	1	Grasmus	11	2	9	19
Sperwer	13	8	7	4	Vuurgoudhaan	25	3	13	45
Havik	10	8	7	5	Goudhaan	589	+	+	149
Buizerd	14	20	22	22	Boomklever	4	4	128	174
Houtsnip	8	9	12	2	Boomkruiper	154	105	139	142
Holenduif	40	19	9	3	Spreeuw	+	+	14	10
Zomertortel	50	3	3	1	Zanglijster	132	+	88	95
Koekoek	22	8	4	3	Grote Lijster	40	+	22	26
Bosuil	1	1	4	1	Grauwe Vliegenvanger	75	16	19	24
Ransuil	6	14	2	0	Roodborst	1048	0	92	0
Nachtzwaluw	2	2	8	7	Nachtegaal	4	0	0	0
Draaihals	1	0	0	2	Bonte Vliegenvanger	24	15	23	8
Middelste Bonte Specht	0	0	0	2	Kleine Vliegenvanger	1	0	0	0
Kleine Bonte Specht	3	4	10	1	Zwarte Roodstaart	2	0	0	0
Grote Bonte Specht	146	139	166	187	Gekraagde Roodstaart	100	83	32	45
Zwarte Specht	18	6	2	3	Paapje	0	0	0	1
Groene Specht	18	11	5	4	Roodborsttapuit	1	0	20	42
Torenvalk	5	4	0	0	Tapuit	12	1	2	0
Boomvalk	1	0	0	0	Heggenmus	162	19	19	14
Wielewaal	5	2	1	1	Witte Kwikstaart	13	+	2	2
Gaai	111	+	+	56	Graspieper	0	0	8	14
Ekster	4	0	0	0	Boompieper	331	156	167	157
Kauw	14	0	0	0	Appelvink	45	84	111	122
Zwarte Kraai	45	+	8	6	Goudvink	158	24	37	34
Zwarte Mees	359	+	+	124	Groenling	9	2	8	2
Kuifmees	132	+	83	60	Kneu	72	14	32	17
Glanskop	20	0	1	0	Barmsijs	3	0	0	0
Matkop	129	+	57	27	Kruisbek	3	0	19	11
Boomleeuwerik	15	39	20	12	Putter	0	0	0	15
Veldleeuwerik	4	0	1	0	Sijs	6	1	1	0
Staartmees	112	+	52	23	Geelgors	77	23	64	28

Bijlage 4d. Broedvogelaantallen in het Valtherbos in 1984 en 2019. Alleen soorten zijn vermeld die in beide jaren zijn geteld.

Soort	1984	2019	Soort	1984	2019
Wilde Eend	3	0	Fluiter	11	16
Fazant	21	0	Spotvogel	1	0
Wespendief	2	2	Zwartkop	59	109
Sperwer	4	1	Tuinfluiter	85	5
Havik	1	1	Braamsluiper	4	0
Buizerd	5	4	Grasmus	3	1
Houtsnip	2	0	Vuurgoudhaan	26	11
Holenduif	19	2	Goudhaan	124	44
Houtduif	319	16	Boomklever	1	46
Zomertortel	42	0	Boomkruiper	35	44
Turkse Tortel	1	0	Zanglijster	138	13
Koekoek	5	0	Grote Lijster	20	6
Ransuil	7	0	Grauwe Vliegenvanger	15	8
Draaihals	1	0	Nachtegaal	4	0
Kleine Bonte Specht	2	2	Bonte Vliegenvanger	6	4
Grote Bonte Specht	51	41	Gekraagde Roodstaart	32	10
Zwarte Specht	6	1	Heggenmus	95	6
Groene Specht	11	2	Boompieper	79	15
Torenvalk	4	0	Keep	2	0
Boomvalk	1	0	Appelvink	4	37
Wielewaal	3	0	Goudvink	83	20
Gaai	61	31	Groenling	7	3
Ekster	10	0	Kneu	51	0
Zwarte Kraai	19	0	Barmsijs	1	0
Zwarte Mees	93	36	Kruisbek	33	0
Kuifmees	20	10	Putter	0	2
Glanskop	12	2	Sijs	1	0
Matkop	43	15	Geelgors	21	3
Staartmees	52	12			

Bijlage 4e. Broedvogelaantallen in de Emmerdennen in 1984 en 2019. Alleen soorten zijn vermeld die in beide jaren zijn geteld.

Soort	1984	2019	Soort	1984	2019
Grauwe Gans	0	1	Matkop	29	2
Nijlgans	0	1	Staartmees	21	7
Wilde Eend	4	1	Fluiter	8	20
Blauwe Reiger	47	102	Bosrietzanger	1	0
Wespendief	1	0	Spotvogel	1	0
Sperwer	3	0	Zwartkop	38	102
Havik	0	3	Tuinfluiter	31	2
Buizerd	0	2	Braamsluiper	4	0
Waterhoen	1	0	Grasmus	4	0
Houtsnip	1	0	Vuurgoudhaan	18	17
Holenduif	15	0	Boomklever	6	66
Zomertortel	17	0	Boomkruiper	47	42
Koekoek	4	0	Grote Lijster	9	3
Ransuil	2	0	Grauwe Vliegenvanger	19	9
Kleine Bonte Specht	5	1	Nachtegaal	5	0
Grote Bonte Specht	43	55	Bonte Vliegenvanger	6	3
Zwarte Specht	5	1	Gekraagde Roodstaart	36	12
Groene Specht	8	0	Boompieper	28	4
Torenvalk	1	0	Appelvink	7	34
Boomvalk	2	0	Goudvink	29	10
Wielewaal	4	0	Kruisbek	24	0
Zwarte Mees	52	22	Putter	0	2
Kuifmees	0	4	Geelgors	5	0
Glanskop	14	5			

Bijlage 4f. Broedvogelaantallen in het Noordbargerbos in 1984 en 2019. Alleen soorten zijn vermeld die in beide jaren zijn geteld.

Soort	1983	2019	Soort	1983	2019
Fazant	5	0	Staartmees	31	13
Wespendief	0	1	Fluiter	2	8
Sperwer	3	4	Bosrietzanger	2	0
Havik	1	1	Zwartkop	27	64
Buizerd	3	4	Tuinfluiter	49	1
Houtsnip	1	1	Braamsluiper	5	0
Holenduif	7	0	Grasmus	8	1
Houtduif	134	12	Vuurgoudhaan	8	6
Zomertortel	16	0	Goudhaan	43	29
Koekoek	4	0	Boomklever	0	18
Ransuil	6	0	Boomkruiper	31	30
Kleine Bonte Specht	1	1	Zanglijster	24	16
Grote Bonte Specht	14	36	Grote Lijster	13	2
Zwarte Specht	3	0	Grauwe Vliegenvanger	7	3
Groene Specht	1	1	Bonte Vliegenvanger	7	3
Torenvalk	3	0	Gekraagde Roodstaart	23	13
Boomvalk	1	0	Heggenmus	17	5
Wielewaal	3	0	Boompieper	66	10
Gaai	25	8	Appelvink	1	26
Ekster	5	0	Goudvink	5	11
Zwarte Kraai	7	3	Groenling	3	0
Zwarte Mees	28	15	Kneu	18	0
Kuifmees	3	2	Kruisbek	1	1
Glanskop	5	1	Putter	0	7
Matkop	47	6	Geelgors	3	1

Bijlage 4g. Broedvogelaantallen in het Oosterbos in 1983 en 2019. Alleen soorten zijn vermeld die in beide jaren zijn geteld.

Soort	1983	2019	Soort	1983	2019
Grote Canadese Gans	0	2	Fluiter	0	1
Grauwe Gans	0	25	Kleine Karekiet	0	1
Nijlgans	0	1	Bosrietzanger	4	1
Wilde Eend	15	16	Spotvogel	9	2
Wintertaling	12	7	Sprinkhaanzanger	7	6
Patrijs	1	0	Zwartkop	16	75
Fazant	12	2	Tuinfluiter	65	53
Sperwer	3	0	Braamsluiper	24	1
Havik	0	4	Grasmus	67	30
Buizerd	0	4	Vuurgoudhaan	0	1
Waterhoen	3	0	Goudhaan	13	5
Meerkoet	1	0	Boomklever	0	4
Kleine Plevier	0	5	Boomkruiper	0	19
Houtsnip	0	1	Zanglijster	13	16
Holenduif	18	0	Grote Lijster	2	1
Houtduif	142	11	Grauwe Vliegenvanger	13	3
Zomertortel	21	0	Blauwborst	0	20
Koekoek	7	2	Nachtegaal	26	1
Ransuil	2	0	Bonte Vliegenvanger	3	1
Nachtzwaluw	0	1	Gekraagde Roodstaart	1	15
Kleine Bonte Specht	0	7	Paapje	1	0
Grote Bonte Specht	1	26	Roodborsttapuit	0	8
Groene Specht	0	4	Heggenmus	52	11
Grauwe Klauwier	0	1	Graspieper	6	1
Wielewaal	2	0	Boompieper	97	47
Gaai	12	10	Appelvink	0	16
Ekster	27	0	Goudvink	16	17
Zwarte Kraai	5	0	Groenling	2	1
Zwarte Mees	1	3	Kneu	50	17
Glanskop	1	2	Putter	0	3
Matkop	37	9	Geelgors	21	15
Veldleeuwerik	3	0	Rietgors	19	14
Staartmees	31	11			

Bijlage 4h. Broedvogelaantallen in een deel van het Valtherbos in 2000, 2010 en 2019. Alleen soorten zijn vermeld die in alle jaren zijn geteld.

Soort	2000	2010	2019	Soort	2000	2010	2019
Nijlgans	0	0	2	Matkop	5	7	3
Wilde eend	0	1	1	Boomleeuwerik	0	0	1
Fazant	0	1	2	Staartmees	1	1	3
Wespendief	1 ?	0	1	Fluiter	1	0	2
Sperwer	0	1	0	Zwartkop	15	16	22
Havik	1	0	0	Tuinfluiter	3	6	2
Buizerd	2	0	0	Grasmus	0	2	1
Waterhoen	0	1	0	Vuurgoudhaan	2	0	2
Houtsnip	0	1 ?	0	Goudhaan	19	15	5
Holenduif	3	4	2	Boomklever	7	14	18
Houtduif	26	45	7	Boomkruiper	12	13	10
Zomertortel	0	1	0	Spreeuw	0	1	0
Koekoek	0	0	1	Zanglijster	20	11	2
Kerkuil	0	1	0	Grote Lijster	0	2	2
Bosuil	0	1	0	Grauwe Vliegenvanger	2	1	2
Ransuil	0	2	0	Bonte Vliegenvanger	0	3	1
Kleine Bonte Specht	3	0	2	Gekraagde Roodstaart	3	1	2
Grote Bonte Specht	12	18	10	Ringmus	0	1	0
Zwarte Specht	1	1	1	Heggenmus	2	5	2
Groene Specht	1	0	1	Witte kwikstaart	0	1	1
Torenvalk	0	1 ?	0	Boompieper	10	15	1
Boomvalk	0	1 ?	0	Appelvink	4	5	7
Gaai	8	12	5	Goudvink	7	7	1
Zwarte Kraai	1	3	1	Groenling	2	1	1
Zwarte Mees	10	10	6	Sijs	0	0	5
Kuifmees	6	5	3	Geelgors	2	5	1
Glanskop	3	0	1				

Bijlage 4i. Broedvogelaantallen in een deel van de Emmerdennen in 2000, 2010 en 2019. Alleen soorten zijn vermeld die in alle jaren zijn geteld.

Soort	2000	2010	2019	Soort	2000	2010	2019
Wilde eend	4	4	0	Fluiter	2	5	15
Patrijs	0	1	0	Spotvogel	0	1	0
Fazant	1	1	0	Zwartkop	36	34	46
Sperwer	1	0	0	Tuinfluiter	2	11	1
Havik	1	1	1	Braamsluiper	0	2	0
Buizerd	2	0	1	Grasmus	7	5	0
Holenduif	2	2	0	Vuurgoudhaan	5	4	10
Houtduif	69	37	29	Goudhaan	55	55	16
Zomertortel	0	2	0	Boomklever	11	15	36
Turkse tortel	0	3	0	Boomkruiper	31	37	19
Koekoek	0	2	0	Spreeuw	4	2	0
Bosuil	1	1	0	Zanglijster	32	17	21
Ransuil	1	1	0	Grote Lijster	2	3	2
Draaihals	1	0	0	Grauwe Vliegenvanger	3	11	2
Kleine Bonte Specht	4	3	1	Bonte Vliegenvanger	1	8	3
Grote Bonte Specht	17	17	21	Gekraagde Roodstaart	1	4	6
Zwarte Specht	2	1	1	Heggenmus	2	11	5
Groene Specht	3	1	1	Witte kwikstaart	0	1	0
Wielewaal	1	1	0	Boompieper	3	3	4
Gaai	15	12	6	Keep	1	1	0
Zwarte Kraai	7	3	0	Appelvink	4	15	16
Zwarte Mees	24	23	14	Goudvink	8	4	3
Kuifmees	14	5	4	Groenling	1	2	0
Glanskop	3	1	3	Kruisbek	4	3	0
Matkop	12	6	2	Sijs	1	1	0
Boomleeuwerik	0	1	0	Geelgors	2	4	0
Staartmees	5	5	0				

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Vincent de Boer (vincent.deboer@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

